

Risale-i Nur Külliyyatından

Ramazan İktisat-Şükür Risaleleri

Evet Ramazan-ı Şerif; bu fâni dünyada, fâni ömür içinde ve kısa bir hayatta bâki bir ömür ve uzun bir hayat-ı bâkiyeyi tazammun eder, kazandırır.

Müellifi
Bediüzzaman
Said Nursi

Risale-i Nur Külliyyatından

Ramazan İktisat-Şükür Risaleleri

Evet Ramazan-ı Şerif; bu fâni dünyada, fâni ömür içinde ve kısa bir hayatta bâki bir ömür ve uzun bir hayat-ı bâkiyeyi tazammun eder, kazandırır.

*Müellifi
Bediüzzaman
Said Nursi*

Ramazan Risalesi

[Ramazan-ı Şerifin pek çok hikmetlerinden dokuz hikmeti beyan eden “Dokuz Nükte”dir.]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ

Birinci Nükte:

Ramazan-ı Şerifteki savm, İslâmiyetin erkân-ı hamsesinin birincilerindendir. Hem şeair-i İslâmiyenin a’zamlarındandır.

İşte Ramazan-ı Şerifteki orucun çok hikmetleri; hem Cenab-ı Hakk’ın rububiyetine, hem insanın hayat-ı içtimaiyesine, hem hayat-ı şahsiyesine, hem nefsin terbiyesine, hem niam-ı İlahiyenin şükrüne bakar hikmetleri var.

Cenab-ı Hakk’ın rububiyeti noktasında orucun çok hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki: Cenab-ı Hak zemin yüzünü bir sofraya nimet suretinde halkettiği ve bütün enva’-ı nimeti o sofrada **لَا حَيْثُ لَا** **يَحْتَسِبُ** bir tarzda o sofraya dizdiği cihetle, kemal-i rububiyetini ve rahmaniyet ve rahîmiyetini o vaziyetle ifade ediyor. İnsanlar gaflet perdesi altında ve esbab dairesinde o vaziyetin ifade ettiği hakikatı tam göremiyor, bazan unutuyor. Ramazan-ı Şerifte ise, ehl-i iman birden muntazam bir ordu hükmüne geçer. Sultan-ı Ezelî’nin ziyafetine davet edilmiş bir surette akşama yakın “Buyurunuz!” emrini bekliyorlar gibi bir tavr-ı ubudiyetkârane göstermeleri, o şefkatli ve haşmetli ve külliyetli rahmaniyete karşı, vüs’atli ve azametli ve intizamlı bir

ubudiyetle mukabele ediyorlar. Acaba böyle ulvî ubudiyete ve şeref-i keramete iştirak etmeyen insanlar insan ismine lââyık mıdır?

İkinci Nükte:

Ramazan-ı Mübareğin savmı, Cenab-ı Hakk'ın nimetlerinin şükrüne baktığı cihetle, çok hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki: Birinci Söz'de denildiği gibi, bir padişahın matbahından bir tablacının getirdiği taamlar bir fiat ister. Tablacıya bahşiş verildiği halde, çok kıymetdar olan o nimetleri kıymetsiz zannedip onu in'am edeni tanımamak nihayet derecede bir belâhet olduğu gibi, Cenab-ı Hak hadsiz enva'-ı nimetini nev'-i beşere zemin yüzünde neşretmiş. Ona mukabil, o nimetlerin fiatı olarak, şükür istiyor. O nimetlerin zahirî esbabı ve ashabı, tablacı hükmündedirler. O tablacılara bir fiat veriyoruz, onlara minnetdar oluyoruz; hattâ müstehak olmadıkları pek çok fazla hürmet ve teşekkür ediyoruz. Halbuki Mün'im-i Hakikî, o esbabdan hadsiz derecede o nimet vasıtasıyla şükre lââyıktır. İşte ona teşekkür etmek; o nimetleri doğrudan doğruya ondan bilmek, o nimetlerin kıymetini takdir etmek ve o nimetlere kendi ihtiyacını hissetmekle olur.

İşte Ramazan-ı Şerif'teki oruç, hakikî ve hâlis, azametli ve umumî bir şükrün anahtarıdır. Çünkü sair vakitlerde mecburiyet tahtında olmayan insanların çoğu, hakikî açlık hissetmedikleri zaman, çok nimetlerin kıymetini derk edemiyor. Kuru bir parça ekmek, tok olan adamlara, hususan zengin olsa, ondaki derece-i nimet anlaşılmıyor. Halbuki iftar vaktinde o kuru ekmek, bir mü'minin nazarında çok kıymetdar bir nimet-i İlahiye olduğuna kuvve-i zaikası şahadet eder. Padişah'tan tâ en fukaraya kadar herkes, Ramazan-ı Şerifte o nimetlerin kıymetlerini anlamakla bir şükr-ü manevîye mazhar olur. Hem gündüzdeki yemekten memnuiyeti cihetiyle; "O nimetler benim mülküm değil. Ben bunların tenavülünde hür değilim; demek başkasının malıdır ve in'amıdır. Onun emrini bekliyorum." diye nimeti

nimet bilir; bir şükr-ü manevî eder. İşte bu suretle oruç, çok cihetlerle hakikî vazife-i insaniye olan şükrün anahtarı hükmüne geçer.

Üçüncü Nükte:

Oruç, hayat-ı içtimaiye-i insaniyeye baktığı cihetle çok hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki: İnsanlar, maişet cihetinde muhtelif bir surette haledilmişler. Cenab-ı Hak o ihtilafa binaen, zenginleri fukaraların muavenetine davet ediyor. Halbuki zenginler, fukaranın acınacak acı hallerini ve açlıklarını, oruçtaki açlıkla tam hissedebilir. Eğer oruç olmazsa, nefisperest çok zenginler bulunabilir ki, açlık ve fakirlik ne kadar elîm ve onlar şefkate ne kadar muhtaç olduğunu idrak edemez. Bu cihette insaniyetteki hemcinsine şefkat ise, şükr-ü hakikînin bir esasıdır. Hangi ferd olursa olsun, kendinden bir cihette daha fakiri bulabilir. Ona karşı şefkate mükelleftir. Eğer nefsine açlık çektirmek mecburiyeti olmazsa, şefkat vasıtasıyla muavenete mükellef olduğu ihsanı ve yardımı yapamaz; yapsa da tam olamaz. Çünkü hakikî o haleti kendi nefsinde hissetmiyor.

Dördüncü Nükte:

Ramazan-ı Şerifteki oruç, nefsin terbiyesine baktığı cihetindeki çok hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki: Nefis, kendini hür ve serbest ister ve öyle telakki eder. Hattâ mevhum bir rububiyet ve keyfemayeşa hareketi, fîrî olarak arzu eder. Hadsiz nimetlerle terbiye olunduğunu düşünmek istemiyor. Hususan dünyada servet ve iktidarı da varsa, gaflet dahi yardım etmiş ise; bütün bütün gasıbane, hırsızcasına nimet-i ilahiyeyi hayvan gibi yutar.

İşte Ramazan-ı Şerifte en zenginden en fakire kadar herkesin nefsi anlar ki: Kendisi mâlik değil, memluktur; hür değil, abddir. Emir olunmazsa en âdi ve en rahat şeyi de yapamaz, elini suya uzatamaz diye mevhum rububiyeti kırılır, ubudiyeti takınır, hakikî vazifesi olan şükre girer.

Beşinci Nükte:

Ramazan-ı Şerifin orucu, nefsin tehzib-i ahlâkına ve serkeşane muamelelerinden vazgeçmesi cihetine baktığı noktasındaki çok hikmetlerinden birisi şudur ki: Nefs-i insaniye gafletle kendini unutuyor. Mahiyetindeki hadsiz aczi, nihayetsiz fakrı, gayet derecedeki kusurunu göremez ve görmek istemez. Hem ne kadar zaîf ve zevale maruz ve musibetlere hedef bulunduğunu ve çabuk bozulur dağılır et ve kemikten ibaret olduğunu düşünmez. Âdeta polattan bir vücudu var gibi, lâyemutane kendini ebedî tahayyül eder gibi dünyaya saldırır. Şedid bir hırs ve tama' ile ve şiddetli alâka ve muhabbet ile dünyaya atılır. Her lezzetli ve menfaatli şeylere bağlanır. Hem kendini kemal-i şefkatle terbiye eden Hâlıkını unuttur. Hem netice-i hayatını ve hayat-ı uhreviyesini düşünmez; ahlâk-ı seyyie içinde yuvarlanır.

İşte Ramazan-ı Şerifteki oruç; en gafillere ve mütemerridlere, za'fını ve aczini ve fakrını ihsas ediyor. Açlık vasıtasıyla midesini düşünüyor. Midesindeki ihtiyacını anlar. Zaîf vücudu, ne derece çürük olduğunu hatırlıyor. Ne derece merhamete ve şefkate muhtaç olduğunu derk eder. Nefsin firavunluğunu bırakıp, kemal-i acz ve fakr ile dergâh-ı İlahiyeye ilticaya bir arzu hisseder ve bir şükr-ü manevî eliyle rahmet kapısını çalmağa hazırlanır. Eğer gaflet kalbini bozmamış ise...

Altıncı Nükte:

Ramazan-ı Şerifin sıyâmı, Kur'an-ı Hakîm'in nüzulüne baktığı cihetle ve Ramazan-ı Şerif, Kur'an-ı Hakîm'in en mühim zaman-ı nüzulü olduğu cihetindeki çok hikmetlerinden birisi şudur ki: Kur'an-ı Hakîm, madem Şehr-i Ramazan'da nüzul etmiş; o Kur'anın zaman-ı nüzulünü istihzar ile o semavî hitabı hüsn-ü istikbal etmek için Ramazan-ı Şerifte nefsin hacat-ı süfliyesinden ve malayaniyat hâlattan tecerrüd ve ekl ü şürbün terkiyle melekîyet vaziyetine benzemek ve bir surette o Kur'anı yeni nâzil oluyor gibi okumak ve dinlemek ve ondaki hitabat-ı İlahiyeyi güya geldiği ân-ı nüzulünde dinlemek ve o hitabı Resul-i Ekrem (A.S.M.)dan işitiyor gibi dinlemek, belki Hazret-i Cebrail'den, belki Mütakellim-i Ezelî'den dinliyor gibi bir kudsî halete mazhar olur. Ve kendisi tercümanlık edip başkasına dinlettirmek ve Kur'anın hikmet-i nüzulünü bir derece göstermektir.

Evet Ramazan-ı Şerifte güya âlem-i İslâm bir mescid hükmüne geçiyor; öyle bir mescid ki, milyonlarla hâfızlar, o mescid-i ekberin kûşelerinde o Kur'anı, o hitab-ı semavîyi Arzlılara işittiriyorlar. Her Ramazan شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ âyetini, nuranî parlak bir tarzda gösteriyor. Ramazan, Kur'an ayı olduğunu isbat ediyor. O cemaat-ı uzmanın sair efradları, bazıları huşu' ile o hâfızları dinlerler. Diğerleri, kendi kendineokurlar. Şöyle bir vaziyetteki bir mescid-i mukaddeste, nefs-i süflînin hevesatına tâbî' olup, yemek içmek ile o vaziyet-i nuranîden çıkmak ne kadar çirkin ise ve o mesciddeki cemaatın manevî nefretine ne kadar hedef ise; öyle de Ramazan-ı Şerifte ehl-i sıyama muhalefet edenler de, o derece umum o âlem-i İslâmın manevî nefretine ve tahkirine hedefdir.

Yedinci Nükte:

Ramazanın sıyâmı, dünyada âhiret için ziraat ve ticaret etmeğe gelen nev'-i insanın kazancına baktığı cihetteki çok hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki: Ramazan-ı Şerifte sevab-ı a'mal, bire bindir. Kur'an-ı Hakîm'in nass-ı hadîs ile herbir harfinin on sevabı var; on hasene sayılır, on meyve-i Cennet getirir. Ramazan-ı Şerifte herbir harfin, on değil bin ve Âyet-ül Kürsî gibi âyetlerin herbir harfi binler ve Ramazan-ı Şerifin Cum'alarında daha ziyadedir. Ve Leyle-i Kadir'de otuzbin hasene sayılır. Evet herbir harfi otuzbin bâki meyveler veren Kur'an-ı Hakîm, öyle bir nuranî şecere-i tûbâ hükmüne geçiyor ki; milyonlarla o bâki meyveleri, Ramazan-ı Şerif'te mü'minlere kazandırır. İşte gel, bu kudsî, ebedî, kârlı ticarete bak, seyret ve düşün ki: Bu hurufatın kıymetini takdir etmeyenler ne derece hadsiz bir hasarete olduğunu anla!

İşte Ramazan-ı Şerif âdeta bir âhiret ticareti için gayet kârlı bir meşher, bir pazardır. Ve uhrevî hasılât için, gayet münbit bir zemindir. Ve neşvünema-i a'mal için, bahardaki mâh-i Nisandır. Saltanat-ı rububiyet-i İlahiyeye karşı ubudiyet-i beşeriyenin resm-i geçit yapmasına en parlak, kudsî bir bayram hükmündedir. Ve öyle olduğundan, yemek-içmek gibi nefsin gafletle hayvanî hacatına ve malayani ve hevaperestane müştehiyata girmemek için oruçla mükellef olmuş. Güya muvakkaten hayvaniyetten çıkıp melekiyet vaziyetine veyahut âhiret ticaretine girdiği için, dünyevî hacatını muvakkaten bırakmakla, uhrevî bir adam ve tecessüden tezahür etmiş bir ruh vaziyetine girerek; savmı ile, Samediyete bir nevi âyinedarlık etmektir.

Evet Ramazan-ı Şerif; bu fânî dünyada, fânî ömür içinde ve kısa bir hayatta bâki bir ömür ve uzun bir hayat-ı bâkiyeyi tazammun eder, kazandırır.

Evet bir tek Ramazan, seksen sene bir ömür semeratını kazandırabilir. Leyle-i Kadir ise, nass-ı Kur'an ile bin aydan daha hayırlı olduğu bu sırra bir hüccet-i katıdır. Evet nasılki bir padişah, müddet-i saltanatında belki her senede, ya cülûs-u hümayûn namıyla veyahut başka bir şaşaalı cilve-i saltanatına mazhar bazı günleri bayram yapar. Raiyetini, o günde umumî kanunlar dairesinde değil; belki hususî ihsanatına ve perdesiz huzuruna ve has iltifatına ve fevkalâde icraatına ve doğrudan doğruya lâayık ve sadık milletini, has

teveccühüne mazhar eder. Öyle de: Ezel ve Ebed Sultanı olan yirmisekiz bin âlemin Padişah-ı Zülcelal'i; o yirmisekiz bin âleme bakan, teveccüh eden ferman-ı âlîşanı olan Kur'an-ı Hakîm'i Ramazan-ı Şerifte inzal eylemiş. Elbette o Ramazan, mahsus bir bayram-ı İlahî ve bir meşher-i Rabbanî ve bir meclis-i ruhanî hükmüne geçmek, mukteza-yı hikmettir. Madem Ramazan o bayramdır; elbette bir derece, süflî ve hayvanî meşagilden insanları çekmek için oruca emredilecek. Ve o orucun ekmeli ise: Mide gibi bütün duyguları; gözü, kulağı, kalbi, hayali, fikri gibi cihazat-ı insaniyeye dahi bir nevi oruç tutturmaştır. Yani: Muharremattan, malayaniyattan çekmek ve her birisine mahsus ubudiye sevkettir. Meselâ: Dilini yalandan, gıybetten ve galiz tabirlerden ayırmakla ona oruç tutturmak. Ve o lisanı, tilavet-i Kur'an ve zikir ve tesbih ve salavat ve istiğfar gibi şeylerle meşgul etmek... Meselâ: Gözünü nâmahreme bakmaktan ve kulağını fena şeyleri işitmekten men'edip, gözünü ibrete ve kulağını hak söz ve Kur'an dinlemeğe sarfetmek gibi sair cihazata da bir nevi oruç tutturmaştır. Zâten mide en büyük bir fabrika olduğu için, oruç ile ona ta'til-i eşgal ettirilse, başka küçük tezgâhlar kolayca ona ittiba ettirilebilir.

Sekizinci Nükte:

Ramazan-ı Şerif, insanın hayat-ı şahsiyesine baktığı cihetindeki çok hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki:

İnsana en mühim bir ilâç nev'inden maddî ve manevî bir perhizdir ve tıbben bir hımyedir ki: İnsanın nefsi, yemek içmek hususunda keyfemayeşa hareket ettikçe, hem şahsın maddî hayatına tıbben zarar verdiği gibi; hem helâl-haram demeyip rast gelen şeye saldırmak, âdeta manevî hayatını da zehirler. Daha kalbe ve ruha itaat etmek, o nefse güç gelir. Serkeşane dizginini eline alır. Daha insan ona binemez, o insana biner. Ramazan-ı Şerifte oruç vasıtasıyla bir nevi perhize alışır; riyazete çalışır ve emir dinlemeyi öğrenir. Bîçare zaîf mideye de,

hazımdan evvel yemek yemek üzerine doldurmak ile hastalıkları celbetmez. Ve emir vasıtasıyla helâli terkettiği cihetle, haramdan çekinmek için akıl ve şeriattan gelen emri dinlemeğe kabiliyet peyda eder. Hayat-ı maneviyeyi bozmamağa çalışır.

Hem insanın ekseriyet-i mutlakası açlığa çok defa mübtela olur. Sabır ve tahammül için bir idman veren açlık, riyazete muhtaçtır. Ramazan-ı Şerifteki oruç onbeş saat, sahorsuz ise yirmidört saat devam eden bir müddet-i açlığa sabır ve tahammül ve bir riyazettir ve bir idmandır. Demek, beşerin musibetini ikileştiren sabırsızlığın ve tahammülsüzlüğün bir ilâcı da oruçtur.

Hem o mide fabrikasının çok hademeleri var. Hem onunla alâkadar çok cihazat-ı insaniye var. Nefis, eğer muvakkat bir ayın gündüz zamanında ta'til-i eşgal etmezse; o fabrikanın hademelerinin ve o cihazatın hususî ibadetlerini onlara unutturur, kendiyle meşgul eder, tahakkümü altında bırakır. O sair cihazat-ı insaniyeyi de, o manevî fabrika çarklarının gürültüsü ve dumanlarıyla müşevveş eder. Nazar-ı dikkatlerini daima kendine celbeder. Ulvî vazifelerini muvakkaten unutturur. Ondandır ki; eskiden beri çok ehl-i velayet, tekemmül için riyazete, az yemek ve içmeğe kendilerini alıştırmışlar. Fakat Ramazan-ı Şerif orucuyla o fabrikanın hademeleri anlarlar ki; sırf o fabrika için yaratılmamışlar. Ve sair cihazat, o fabrikanın süflî eğlencelerine bedel, Ramazan-ı Şerifte melekî ve ruhanî eğlencelerde telezzüz ederler, nazarlarını onlara dikerler. Onun içindir ki; Ramazan-ı Şerifte mü'minler, derecatına göre ayrı ayrı nurlara, feyizlere, manevî sürurlara mazhar oluyorlar. Kalb ve ruh, akıl, sır gibi letaifin o mübarek ayda oruç vasıtasıyla çok terakkiyat ve tefeyyüzleri vardır. Midenin ağlamasına rağmen, onlar masumane gülüyorlar.

Dokuzuncu Nükte:

Ramazan-ı Şerifin orucu, doğrudan doğruya nefsin mevhum rububiyetini kırmak ve aczini göstermekle ubudiyetini bildirmek

cihetindeki hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki:

Hadîsin rivayetlerinde vardır ki: Cenab-ı Hak nefse demiş ki: “Ben neyim, sen nesen?” Nefis demiş: “Ben benim, sen sensin!” Azab vermiş, Cehennem’e atmış, yine sormuş. Yine demiş: “Ene ene, ente ente.” Hangi nevi azabı vermiş, enaniyetten vazgeçmemiş. Sonra açlık ile azab vermiş,

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَاةً تَكُونُ لَكَ رِضَاءً وَ لِحَقِّهِ آدَاءً يَعْدِرِ
ثَوَابِ قِرَاءَةِ حُرُوفِ الْقُرْآنِ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ وَ سَلِّمْ
سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ
الْعَالَمِينَ آمِينَ

* * *

İtizar: Şu risale, kırk dakikada sür'atle yazılmasından, ben ve müsvedde yazan kâtib ikimiz de hasta olduğumuzdan, elbette içinde müşevveşiyet ve kusur bulunacaktır. Nazar-ı müsamaha ile bakmalarını ihvanlarımızdan bekleriz. Münasib gördüklerini tashih edebilirler.

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ
الْسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ أَبَدًا دَائِمًا

Evvelâ: Sizin Leyle-i Berat'ınızı ve gelecek bayramınızı tebrik eder ve bu gelecek Leyle-i Kadr'i hakkınızda ve hakkımızda bin aydan daha hayırlı olmasını ve defter-i a'malinize böyle geçmesini Cenab-ı Hak'tan niyaz ediyoruz ve böylece, bayrama kadar هَذَا قَدْرَتَا فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ لَيْلَةً قَدْرَتَا فِي هَذَا قَدْرَتَا فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ duasını etmeye niyet ettik.

Hem sizin iki mu'cizeli Kur'anı bizlere bu mübarek aylarda göndermeniz, inşâallah o derece medar-ı bereket ve sevab ve hasenat ve fütuhat olacak ki; hakkımızda bu Ramazan'ın herbir günü bir Leyle-i Kadir hükmüne geçeceğini rahmet-i İlahiyeden ümid ederiz.

Şimdiden biz tedbir ettik ki: İki Kur'an'ı, Risale-i Nur'un buradaki has talebeleri Ramazan-ı Şerif'te, herbiri her günde bir cüz'ünü sizin ile beraber okumak ile, Ramazan'ın her gününde bir hatme-i Kur'aniye olarak, manevî ve çok geniş bir mecliste, Isparta ve Kastamonu'yu ihata edecek bir dairede halka tutan Risale-i Nur talebelerinin ve o dairenin merkezinde sizler bulunmak cihetiyle Risale-i Nur şakirdlerinin etrafınızda olarak; Nakşî'de hatme-i hâcegân tarzında, fakat çok büyük bir mikyasta Risale-i Nur'un bütün şakirdleri manen hazır ve o dairede bulunuyor niyetiyle, tasavvur ile okunmak, o kudsî hatmeyi yapmak, Cenab-ı Hakk'ın rahmetinden tevfik niyaz ederiz.

Said Nursî

(Haşîye): Vilayet, kaza, nahiye ve köylerde Risale-i Nur'un yeni ve eski has talebelerinden herbiri, Ramazan'ın her gününde, Kur'an-ı Kerim'in birer cüz'ünü okuyorlar. Böylece o memleketlerde, Üstadları Bedüzzaman Hazretlerinin bu çok sevablı ve nurlu tavsiyesine ittiba ederek, Ramazan'ın her gününde bir hatme-i Kur'aniye yapmak nimet-i uzmasına nail oluyorlar.

* * *

İktisad Risalesi

(İktisad ve kanaate, israf ve tebzire dairdir.)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا

Şu âyet-i kerime, iktisada kat'î emir ve israftan nehy-i sarih suretinde gayet mühim bir ders-i hikmet veriyor. Şu mes'elede "Yedi Nükte" var.

BİRİNCİ NÜKTE:

Hâlık-ı Rahîm, nev'-i beşere verdiği nimetlerin mukabilinde şükür istiyor. İsrâf ise şükre zıddır, nimete karşı hasaretli bir istihfaftır. İktisad ise, nimete karşı ticaretli bir ihtiramdır. Evet iktisad hem bir şükr-ü manevî, hem nimetlerdeki rahmet-i İlahiyeye karşı bir hürmet, hem kat'î bir surette sebep-i bereket, hem bedene perhiz gibi bir medar-ı sıhhat, hem manevî dilencilik zilletinden kurtaracak bir sebep-i izzet, hem nimet içindeki lezzeti hissetmesine ve zahiren lezzetsiz görünen nimetlerdeki lezzeti tatmasına kuvvetli bir sebebdir. İsrâf ise, mezkûr hikmetlere muhalif olduğundan, vahîm neticeleri vardır.

İKİNCİ NÜKTE:

Fâtır-ı Hakîm, insanın vücudunu mükemmel bir saray suretinde ve muntazam bir şehir misalinde yaratmış. Ağızdaki kuvve-i zaikayı bir kapıcı, a'sab ve damarları telefon ve telgraf telleri gibi (kuvve-i zaika ile, merkez-i vücuddaki mide ile bir medar-ı muhabereleridir) ki; ağıza gelen maddeyi o damarlarla haber verir. Bedene, mideye lüzumu yoksa "Yasaktır!" der, dışarı atar. Bazan da bedene menfaati olmamakla beraber zararlı ve acı ise; hemen dışarı atar, yüzüne tükürür.

İşte madem ağızdaki kuvve-i zaika bir kapıcıdır; mide, cesedin idaresi noktasında bir efendi ve bir hâkimdir. O saraya veyahut o şehre gelen ve sarayın hâkimine verilen hediyenin yüz derece kıymeti varsa, kapıcıya bahşış nev'inden ancak beş derecesi muvafık olur, fazla olamaz. Tâ ki; kapıcı gururlanıp, baştan çıkıp vazifeyi unutup, fazla bahşış veren ihtilâlcileri saray dâhiline sokmasın. İşte bu sırra binaen, şimdi iki lokma farzediyoruz. Bir lokma, peynir ve yumurta gibi mugaddi maddeden kırk para; diğer lokma, en a'lâ baklavadan on kuruş olsa.. bu iki lokma, ağıza girmeden, beden itibariyle farkları yoktur, müsavidirler; boğazdan geçtikten sonra, cesed beslemesinde yine müsavidirler belki bazan kırk paralık peynir daha iyi besler. Yalnız, ağızdaki kuvve-i zaikayı okşamak noktasında yarım dakika bir fark var. Yarım dakika hatırı için kırk paradan on kuruşa çıkmak, ne kadar manasız ve zararlı bir israf olduğu kıyas edilsin. Şimdi, saray hâkimine gelen hediye kırk para olmakla beraber, kapıcıya dokuz defa fazla bahşış vermek, kapıcıyı baştan çıkarır, "Hâkim benim." der.

Kim fazla bahşış ve lezzet verse onu içeriye sokacak, ihtilâl verecek, yangın çıkaracak, "Aman doktor gelsin, hararetimi teskin etsin, ateşimi söndürsün." dedirmeye mecbur edecek.

İşte iktisad ve kanaat, hikmet-i İlahiyeye tevfik-i harekettir. Kuvve-i zaikayı kapıcı hükmünde tutup, ona göre bahşış verir. İsrâf ise; o hikmete zıd hareket ettiği için çabuk tokat yer, mideyi karıştırır, iştiha-yı hakikîyi kaybeder. Tenevvü-ü et'imedden gelen sun'î bir iştiha-yı kâzibe ile yedirir, hazımsızlığa sebebiyet verir, hasta eder.

ÜÇÜNCÜ NÜKTE:

Sâbık ikinci nüktede, kuvve-i zaika kapıcıdır dedik. Evet ehl-i gaflet ve ruhen terakki etmeyen ve şükür mesleğinde ileri gitmeyen insanlar için bir kapıcı hükmündedir. Onun telezzüzü hatırı için israfata ve bir dereceden on derece fiata çıkmamak gerektir. Fakat, hakikî ehl-i şükrün ve ehl-i hakikatın ve ehl-i kalbin kuvve-i zaikası -Altıncı Söz'deki müvazenede beyan edildiği gibi, kuvve-i zaikası- rahmet-i İlahiyenin matbahlarına bir nâzır ve bir müfettiş hükmündedir. Ve o kuvve-i zaikada taamlar adedince mizancılarla nimet-i İlahiyenin enva'ını tartmak ve tanımak; bir şükr-ü manevî suretinde cesede, mideye haber vermektir. İşte bu surette kuvve-i zaika, yalnız maddî cesede bakmıyor. Belki kalbe, ruha, akla dahi baktığı cihetle midenin fevkinde hükmü var, makamı var.

İsraf etmemek şartıyla ve sırf vazife-i şükranıyeyi yerine getirmek ve enva'-ı niam-ı İlahiyeyi hissedip tanımak kaydı ile ve meşru olmak ve zillet ve dilencilığe vesile olmamak şartıyla, lezzetini takib edebilir. Ve o kuvve-i zaikayı taşıyan lisanı, şükürde istimal etmek için lezzetli taamları tercih edebilir. Bu hakikata işaret eden bir hâdise ve bir keramet-i Gavsıye:

Bir zaman Hazret-i Gavs-ı A'zam Şeyh Geylanî'nin (K.S.) terbiyesinde, nazdar ve ihtiyare bir hanımın bir tek evlâdı bulunuyormuş. O muhterem ihtiyare, gitmiş oğlunun hücreğine; bakıyor ki, oğlu bir parça kuru ve siyah ekmek yiyor. O riyazattan za'fiyetiyle vâlidisinin şefkatini celbetmiş. Ona acımış. Sonra Hazret-i Gavs'ın yanına şekva için gitmiş. Bakmış ki, Hazret-i Gavs kızartılmış bir tavuk yiyor. Nazdarlığından demiş: "Yâ Üstad! Benim oğlum açlıktan ölüyor. Sen tavuk yersin!" Hazret-i Gavs tavuğa demiş: "Kum biiznillah!" O pişmiş tavuğun kemikleri toplanıp, tavuk olarak yemek kabından dışarı atıldığını, mutemed ve mevsuk çok zâtlardan Hazret-i Gavs gibi keramat-ı hârikaya mazhariyeti dünyaca meşhur bir zâtın bir kerameti olarak manevî tevatürle nakledilmiş. Hazret-i Gavs demiş: "Ne vakit senin oğlun da bu dereceye gelirse, o zaman o da tavuk yesin."

İşte Hazret-i Gavs'ın bu emrinin manası şudur ki: Ne vakit senin oğlun da ruhu cesedine, kalbi nefesine, akli midesine hâkim olsa ve lezzeti şükür için istese, o vakit leziz şeyleri yiyebilir...

DÖRDÜNCÜ NÜKTE:

“İktisad eden, maişetçe aile belasını çekmez.” mealinde لَا يَغُولُ مَنْ أَقْتَصَدَ hadîs-i şerifi sırrıyla: İktisad eden, maişetçe aile zahmet ve meşakkatini çok çekmez. Evet iktisad, kat'î bir sebep-i bereket ve medar-ı hüsn-ü maişet olduğuna o kadar kat'î deliller var ki, hadd ü hesaba gelmez. Ezcümle: Ben kendi şahsımda gördüğüm ve bana hizmet ve arkadaşlık eden zâtların şehadetleriyle diyorum ki: İktisad vasıtasıyla bazan bire on bereket gördüm ve arkadaşlarım gördüler. Hattâ dokuz sene -şimdi otuz sene- evvel benimle beraber Burdur'a nefyedilen reislerden bir kısmı, parasızlıktan zillet ve sefaletle düşmemekliğim için, zekatlarını bana kabul ettirmeğe çok çalıştılar. O zengin reislere dedim: “Gerçi param pek azdır; fakat iktisadım var, kanaata alışmışım. Ben sizden daha zenginim.” Mükerrer ve musırrane tekliflerini reddettim. Câ-yı dikkattir ki: İki sene sonra, bana zekatlarını teklif edenlerin bir kısmı iktisadsızlık yüzünden borçlandılar. Lillahilhamd onlardan yedi sene sonra, o az para iktisad bereketiyle bana kâfi geldi; benim yüz suyumu döktürmedi, beni halklara arz-ı hacete mecbur etmedi. Hayatımın bir düsturu olan “nâstan istiğna” mesleğimi bozmadı.

Evet iktisad etmeyen, zillate ve manen dilencilığe ve sefaletle düşmeğe namzeddir. Bu zamanda israfata medar olacak para, çok pahalıdır. Mukabilinde bazan haysiyet, namus rüşvet alınıyor. Bazan mukaddesat-ı diniye mukabil alınıyor, sonra menhus bir para veriliyor. Demek manevî yüz lira zarar ile, maddî yüz paralık bir mal alınır. Eğer iktisad edip hacat-ı zaruriyeye iktisar ve ihtisar ve hasretse إِنَّ اللَّهَ هُوَ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا, السَّرَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ

sarahatıyla; ummadığı tarzda yaşayacak kadar rızkını bulacak. Çünkü şu âyet taahhüd ediyor. Evet rızk ikidir:

Biri hakikî rızıktır ki, onunla yaşayacak. Bu âyetin hükmü ile o rızk, taahhüd-ü Rabbanî altındadır. Beşerin sû'-i ihtiyarı karışmazsa, o zarurî rızkı her halde bulabilir. Ne dinini, ne namusunu, ne izzetini feda etmeğe mecbur olmaz.

İkincisi: Rızk-ı mecazîdir ki, sû'-i istimalât ile hacat-ı gayr-ı zaruriye hacat-ı zaruriye hükmüne geçip, görenek belasıyla tiryaki olup, terkedemiyor. İşte bu rızk, taahhüd-ü Rabbanî altında olmadığı için; bu rızkı tahsil etmek, hususan bu zamanda çok pahalıdır. Başta izzetini feda edip zilleti kabul etmek, bazan alçak insanların ayaklarını öpmek kadar manen bir dilencilik vaziyetine düşmek, bazan hayat-ı ebediyesinin nuru olan mukaddesat-ı diniyesini feda etmek suretiyle o bereketsiz menhus malı alır. Hem bu fakr u zaruret zamanında, aç ve muhtaç olanların elemelerinden ehl-i vicdana rikkat-i cinsiye vasıtasıyla gelen teellüm; o gayr-ı meşru bir surette kazandığı para ile aldığı lezzeti, vicdanı varsa acılaştırıyor. Böyle acib bir zamanda, şübheli mallarda, zaruret derecesinde iktifa etmek lâzımdır. Çünkü الصَّرُورَةُ إِنَّ الصَّرُورَةَ sırrıyla: Haram maldan, mecburiyetle zaruret derecesini alabilir; fazlasını alamaz. Evet muztar adam, murdar etten tok oluncaya kadar yiyemez. Belki, ölmeyecek kadar yiyebilir. Hem yüz aç adamın huzurunda, kemal-i lezzet ile fazla yenilmez.

İktisad, sebep-i izzet ve kemal olduğuna delalet eden bir vakıa:

Bir zaman, dünyaca sehavetle meşhur Hâtem-i Tâî, mühim bir ziyafet veriyor. Misafirlerine gayet fazla hediyeler verdiği vakit, çölde gezmeye çıkıyor. Bakar ki: Bir ihtiyar fakir adam, bir yük dikenli çalı ve gevenleri beline yüklemiş; cesedine batıyor, kanatıyor. Hâtem ona dedi: “Hâtem-i Tâî, hediyelerle beraber mühim bir ziyafet veriyor. Sen de oraya git; beş kuruşluk bu çalı yüküne bedel, beş yüz kuruş alırsın.” O muktesid ihtiyar demiş ki: “Ben, bu dikenli yükümü izzetimle çekerim, kaldırırım. Hâtem-i Tâî'nin minnetini almam.” Sonra, Hâtem-i Tâî'den sormuşlar:

“Sen kendinden daha civanmerd, aziz, kimi bulmuşsun?” Demiş: “İşte o sahrada rast geldiğim o muktesid ihtiyarı benden daha aziz, daha yüksek, daha civanmerd gördüm.”

BEŞİNCİ NÜKTE:

Cenab-ı Hak kemal-i kereminden, en fakir adama en zengin adam gibi ve gedayla (yani fakire) padişah gibi, lezzet-i nimetini ihsas ettiriyor. Evet bir fakirin, kuru bir parça siyah ekmekten açlık ve iktisad vasıtasıyla aldığı lezzet, bir padişahın ve bir zenginın israftan gelen usanç ve iştahsızlık ile yediğı en a'lâ baklavadan aldığı lezzetten daha ziyade lezzetlidir.

Cây-ı hayrettir ki, bazı müsrif ve mübezzir insanlar, böyle iktisadcıları “hisset” ile ittiham ediyorlar. Hâşâ... İktisad, izzet ve cömertliktir. Hisset ve zillet, ehl-i israf ve tebzirin zahirî merdane keyfiyetlerinin içyüzüdür. Bu hakikatı teyid eden, bu risalenin te'lifi senesinde Isparta'da hücremde cereyan eden bir vakıa var. Şöyle ki:

Kaideme ve düstur-u hayatıma muhalif bir surette, bir talebem iki buçuk okkaya yakın bir balı, bana hediye kabul ettirmeye ısrar etti. Ne kadar kaidemi ileri sürdüm, kanmadı. Bilmeceburiye, yanımdaki üç kardeşime yedirmek ve Şaban-ı Şerif ve Ramazanda o baldan iktisad ile otuz kırk gün üç adam yesin ve getiren de sevab kazansın ve kendileri de tatlısız kalmasın diyerek, “Alınız.” dedim. Bir okka bal da benim vardı. O üç arkadaşım, gerçi müstakim ve iktisadî takdir edenlerdendi. Fakat her ne ise, birbirine ikram etmek ve herbiri ötekinin nefsinı okşamak ve kendi nefesine tercih etmek olan bir cihette ulvî bir haslet ile iktisadî unuttular. Üç gecede iki buçuk okka balı bitirdiler. Ben gülerek dedim: “Sizi, otuz kırk gün o bal ile tadlandıracaktım. Siz, otuz günü üçe indirdiniz. Âfiyet olsun.” dedim. Fakat, ben kendi o bir okka balımı iktisad ile sarfettim. Bütün Şaban ve Ramazanda hem ben yedim, hem lillahilhamd o kardeşlerimin her birisine iftar vaktinde birer kaşık ¹(Haşiye) verip, mühim sevaba medar oldu.

Benim halimi görenler, o vaziyetimi belki hisset telakki etmişlerdir. Öteki kardeşlerimin üç gecelik vaziyetlerini bir civanmerdlik telakki edebilirler. Fakat hakikat noktasında, o zahirî hisset altında ulvî bir izzet ve büyük bir bereket ve yüksek bir sevab gizlendiğini gördük.

Ve o civanmerdlik ve israf altında, eğer vazgeçilmese idi, bir dilencilik ve gayrın eline tama'kârane ve muntazırane bakmak gibi, hissetten çok aşağı bir haleti netice verir idi.

ALTINCI NÜKTE:

İktisad ve hissetin çok farkı var. Tevazu, nasılkı ahlâk-ı seyyieden olan tezellülden manen ayrı ve sureten benzer bir haslet-i memduhadır. Ve vakar, nasılkı kötü hasletlerden olan tekebbürden manen ayrı ve sureten benzer bir haslet-i memduhadır. Öyle de:

Ahlâk-ı âliye-i Peygamberiyeden olan ve belki kâinattaki nizam-ı hikmet-i İlahiyenin medarlarından olan iktisad ise, sefillik ve bahillik ve tama'kârlık ve hırsın bir halitası olan hisset ile hiç münasebeti yok. Yalnız, sureten bir benzeyiş var. Bu hakikatı teyid eden bir vakıa:

Sahabenin Abadile-i Seb'a-yı Meşhuresinden olan Abdullah İbn-i Ömer Hazretleri ki; halife-i Resulullah olan Faruk-u A'zam Hazret-i Ömer'in (R.A.) en mühim ve büyük mahdumu ve sahabe âlimlerinin içinde en mümtazlarından olan o zât-ı mübarek çarşı içinde, alış-verişte, kırk paralık bir mes'eleden, iktisad için ve ticaretin medarı olan emniyet ve istikameti muhafaza için şiddetli münakaşa etmiş. Bir sahabe ona bakmış. Rûy-i zeminin halife-i zîşanı olan Hazret-i Ömer'in mahdumunun kırk para için münakaşasını acib bir hisset tevehhüm ederek o imamın arkasına düşüp, ahvalini anlamak ister. Baktı ki Hazret-i Abdullah hane-i mübarekine girdi. Kapıda bir fakir adam gördü. Bir parça eğlendi; ayrıldı, gitti. Sonra hanesinin ikinci kapısından çıktı, diğer bir fakiri orada da gördü. Onun yanında da bir parça eğlendi; ayrıldı, gitti. Uzaktan bakan o sahabe merak etti. Gitti o fakirlere sordu: "İmam sizin yanınızda durdu, ne yaptı?" Herbirisi dedi: "Bana bir altın verdi." O sahabe dedi: "Fesübhanallah! Çarşı içinde kırk para için böyle münakaşa etsin de, sonra hanesinde ikiyüz kuruşu kimseye sezdirmeden kemal-i rıza-yı nefisle versin!" diye düşündü, gitti, Hazret-i Abdullah İbn-i Ömer'i gördü. Dedi: "Yâ İmam! Bu

müşkilimi hallet. Sen çarşıda böyle yaptın, hanende de şöyle yapmışsın.” Ona cevaben dedi ki: “Çarşıdaki vaziyet iktisaddan ve kemal-i akıldan ve alış-verişin esası ve ruhu olan emniyetin, sadakatın muhafazasından gelmiş bir halettir; hisset değildir. Hanemdeki vaziyet, kalbin şefkatinden ve ruhun kemalinden gelmiş bir halettir. Ne o hissettir ve ne de bu israftır.”

İmam-ı A'zam, bu sırra işaret olarak **لَا إِسْرَافَ فِي الْخَيْرِ كَمَا لَا خَيْرَ فِي الْإِسْرَافِ** demiş. Yani: “Hayırda ve ihsanda (fakat müstehak olanlara) israf olmadığı gibi, israfta da hiçbir hayır yoktur.”

YEDİNCİ NÜKTE:

İsraf, hırsı intac eder. Hırs, üç neticeyi verir.

Birincisi: Kanaatsızlıktır. Kanaatsızlık ise sa'ye, çalışmaya şevki kırar. Şükür yerine şekva ettirir, tenbelliğe atar. Ve meşru, helâl, az malı ²(Haşiye) terk edip; gayr-ı meşru, külfetsiz bir malı arar. Ve o yolda izzetini, belki haysiyetini feda eder.

Hırsın ikinci neticesi: Haybet ve hasarettir. Maksudunu kaçırmak ve istiskale maruz kalıp, teshilât ve muavenetten mahrum kalmak; hattâ **الْحَرِيصُ حَائِبٌ خَاسِرٌ** yani “Hırs, hasaret ve muvaffakiyetsizliğin sebebidir.” olan darb-ı mesele mâsadak olur. Hırs ve kanaatın tesirâtı, zîhayat âleminde gayet geniş bir düstur ile cereyan ediyor. Ezcümle: Rızka muhtaç ağaçların fitrî kanaatları, onların rızkını onlara koşturduğu gibi; hayvanatın hırs ile meşakkat ve noksaniyet içinde rızka koşmaları, hırsın büyük zararını ve kanaatın azîm menfaatını gösterir. Hem zaîf umum yavruların lisan-ı halleriyle kanaatları, süt gibi latif bir gıdanın ummadığı bir yerden onlara akması ve canavarların hırs ile noksan ve mülevves rızıklarına saldırması; davamızı parlak bir surette isbat ediyor. Hem semiz balıkların vaziyet-i kanaatkâranesi, mükemmel rızıklarına medar olması; ve tilki ve maymun gibi zeki hayvanların hırs ile rızıkları peşinde dolaşmakla beraber kâfi derecede bulmamalarından cılız ve zayıf kalmaları, yine hırs ne derece sebeb-i

meşakkat ve kanaat ne derece medar-ı rahat olduğunu gösterir. Hem Yahudi Milleti hırs ile, riba ile, hile dolabı ile rızıklarını zilletli ve sefaletli, gayr-ı meşru ve ancak yaşayacak kadar rızıklarını bulması ve sahranişinlerin (yani bedevilerin) kanaatkârane vaziyetleri, izzetle yaşaması ve kâfi rızkı bulması; yine mezkûr davamızı kat'î isbat eder. Hem çok âlimlerin ³(Haşiye-1) ve ediblerin ⁴(Haşiye-2) zekâvetlerinin verdiği bir hırs sebebiyle fakr-ı hale düşmeleri ve çok aptal ve iktidarsızların, fitrî kanaatkârane vaziyetleri ile zenginleşmeleri kat'î bir surette isbat eder ki: Rızk-ı helâl, acz ve iftikara göre gelir; iktidar ve ihtiyar ile değil. Belki o rızk-ı helâl, iktidar ve ihtiyar ile makûsen mütenasibdir. Çünkü çocukların iktidar ve ihtiyarı geldikçe rızkı azalır, uzaklaşır, sakilleşir. الْقَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يَفْتَنُ hadîsinin sırrıyla; kanaat, bir define-i hüsn-ü maişet ve rahat-ı hayattır. Hırs ise, bir maden-i hasaret ve sefalettir.

Üçüncü Netice: Hırs ihlası kırar, amel-i uhreviyeyi zedeler. Çünkü bir ehl-i takvanın hırsı varsa, teveccüh-ü nâsı ister. Teveccüh-ü nâsı mûraat eden, ihlas-ı tâmmı bulamaz. Bu netice çok ehemmiyetli, çok cây-ı dikkattir.

Elhasıl: İsrâf, kanaatsızlığı intac eder. Kanaatsızlık ise çalışmanın şevkini kırar, tenbelliğe atar; hayatından şekva kapısını açar, mütemadiyen şekva ettirir. ⁵(Haşiye) Hem ihlası kırar, riya kapısını açar. Hem izzetini kırar, dilencilik yolunu gösterir. İktisad ise, kanaatı intac eder. هَدَّرَ مَنْ قَتَعَ دَلَّ مَنْ طَمَعَ hadîsin sırrıyla; kanaat, izzeti intac eder. Hem sa'ye ve çalışmaya teşci' eder. Şevkini ziyadeleştirir, çalıştırır. Çünkü meselâ bir gün çalıştı. Akşamda aldığı cüz'î bir ücrete kanaat sırrıyla, ikinci gün yine çalışır. Müsrif ise; kanaat etmediği için, ikinci gün daha çalışmaz. Çalışsa da şevksiz çalışır. Hem iktisaddan gelen kanaat; şükür kapısını açar, şekva kapısını kapatır. Hayatında daima şâkir olur. Hem kanaat vasıtasıyla insanlardan istiğna etmek cihetinde teveccühlerini aramaz.

İhlas kapısı açılır, riya kapısı kapanır.

İktisadsızlık ve israfın dehşetli zararlarını geniş bir dairede müşahade ettim. Şöyle ki: Ben, dokuz sene evvel mübarek bir şehre geldim. Kış münasebetiyle o şehrin menabi-i servetini göremedim. - Allah rahmet etsin- oranın müftüsü birkaç defa bana dedi: "Ahalimiz

fakirdir.” Bu söz benim rikkatime dokundu. Beş altı sene sonraya kadar daima o şehir ahalisine acıyordum. Sekiz sene sonra yazın yine o şehre geldim. Bağlarına baktım. Merhum müftünün sözü hatırıma geldi. **Fesübhanallah** dedim, bu bağların mahsulâtı şehrin hacetinin pek fevkindedir. Bu şehir ahalisi pek çok zengin olmak lâzım gelir. Hayret ettim. Beni aldatmayan ve hakikatların derkinde bir rehberim olan bir hatıra-i hakikatla anladım: İktisadsızlık ve israf yüzünden bereket kalkmış ki, o kadar menabi-i servetle beraber o merhum müftü “Ahalimiz fakirdir.” diyordu.

Evet zekat vermek ve iktisad etmek, malda bittecrübe sebeb-i bereket olduğu gibi; israf etmek ile zekat vermemek, sebeb-i ref'-i bereket olduğuna hadsiz vakıat vardır.

İslâm hükemasının Eflatunu ve hekimlerin şeyhi ve feylesofların üstadı, dâhî-i meşhur Ebu Ali İbn-i Sina, yalnız tıb noktasında وَ كُلُوا âyetini şöyle tefsir etmiş. Demiş:

جَمَعْتُ الطَّبَّ فِي الْبَيِّنَاتِ جَمْعًا وَ حُسْنُ الْقَوْلِ فِي قِصْرِ الْكَلَامِ
فَقَلِّلْ إِنْ أَكَلْتَ وَ بَعْدَ أَكْلِ تَجَنَّبْ وَ الشَّقَاءُ فِي الْإِنْهَاصِ
وَ لَيْسَ عَلَى النَّفُوسِ أَشَدُّ حَالًا مِنْ إِدْخَالِ الطَّعَامِ عَلَى الطَّعَامِ

Yani: “İlm-i Tıbb’ı iki satırla topluyorum. Sözü’n güzelliği kısalığındadır. Yediğin vakit az ye. Yedikten sonra dört-beş saat kadar daha yeme. Şifa, hazımdadır.

Yani, kolayca hazmedeceğin mikdarı ye. Nefse ve mideye en ağır ve yorucu hal, taam taam üstüne yemektir.” ⁶(Haşiye)

Cây-ı hayret ve medar-ı ibret bir tevafuk: İktisad Risalesini, üçü acemî olarak beş-altı ayrı ayrı müstensih, ayrı ayrı yerde, ayrı ayrı nüshadan yazıp birbirinden uzak, hatları birbirinden ayrı, hiç elifleri düşünmeyerek yazdıkları her bir nüshanın elifleri; duasız ellibir, dua ile beraber elliüçte tevafuk etmekle beraber; İktisad Risalesi’nin tarih-i te’lif ve istinsahı olan Rumice ellibir ve Arabî elliüç tarihinde tevafuku ise, şübhesiz tesadüf olamaz. İktisaddaki bereketin keramet derecesine çıktığına bir işarettir. Ve bu seneye, “Sene-i İktisad” tesmiyesi lâyıktır.

Evet zaman iki sene sonra bu keramet-i iktisadiyeyi, İkinci Harb-i Umumîde her taraftaki açlık ve tahribat ve israfatla ve nev'-i beşer ve herkes iktisada mecbur olmasıyla isbat etti.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ
* * *

İkinci Mebhas

(Yirmiikinci Mektub'dan)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ * وَكَأَيُّنَ مِنْ ذَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ
يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

Ey ehl-i iman! Sâbikan, adavet ne kadar zararlı olduğunu anladın. Hem anla ki; adavet kadar hayat-ı İslâmiyeye en müdhiş bir maraz-ı muzır dahi hırdır. Hırs, sebab-i haybettir ve illet ve zilletir ve mahrumiyet ve sefaleti getirir. Evet her milletten ziyade hırs ile dünyaya saldıran Yahudi Milletin zillet ve sefaleti, bu hükme bir şahid-i katı'dır. Evet hırs, zîhayat âleminde en geniş bir daireden tut, tâ en cüz'î bir ferde kadar sû'-i tesirini gösterir. Tevekkülvari taleb-i rızık ise, bilakis medar-ı rahattır ve her yerde hüsn-ü tesirini gösterir.

İşte bir nevi zîhayat ve rızıkla muhtaç olan meyvedar ağaçlar ve nebatlar, tevekkülvari, kanaatkârane yerlerinde durup hırs göstermediklerinden, rızıkları onlara koşup geliyor. Hayvanlardan pek fazla evlâd besliyorlar. Hayvanat ise, hırs ile rızıkları peşinde koştukları için, pek çok zahmet ve noksaniyet ile rızıklarını elde edebiliyorlar.

Hem hayvanat dairesi içinde za'f u acz lisan-ı haliyle tevekkül eden yavruların meşru' ve mükemmel ve latif rızıkları hazine-i rahmetten verilmesi; ve hırs ile rızıklarına saldıran canavarların gayr-ı meşru ve pek çok zahmet ile kazandıkları nâhoş rızıkları gösteriyor ki: Hırs, sebab-i mahrumiyettir; tevekkül ve kanaat ise, vesile-i rahmettir.

Hem daire-i insaniye içinde her milletten ziyade hırs ile dünyaya yapışan ve aşk ile hayat-ı dünyeviyeye bağlanan Yahudi Milleti pek çok zahmet ile kazandığı, kendine faidesi az, yalnız hazinedarlık ettiği gayr-ı meşru bir servet-i ribaî ile bütün milletlerden yedikleri sille-i zillet ü sefalet, katl ü ihanet gösteriyor ki: Hırs maden-i zillet ve hasarettir.

Hem harîs bir insan, her vakit hasarete düştüğüne dair o kadar vakıalar var ki, الْحَرِیصُ حَائِبٌ حَاسِرٌ darb-ı mesel hükmüne geçmiş, umumun nazarında bir hakikat-ı âmme olarak kabul edilmiştir. Madem öyledir; eğer malı çok seversen, hırs ile değil, belki kanaat ile malı talep et, tâ çok gelsin.

Ehl-i kanaat ile ehl-i hırs, iki şahsa benzer ki; büyük bir zâtın divanhanesine giriyorlar. Birisi kalbinden der: “Beni yalnız kabul etsin, dışarıdaki soğuktan kurtulsam bana kâfidir. En aşağıdaki iskemleyi de bana verseler, lütuftur.” İkinci adam güya bir hakkı varmış gibi ve herkes ona hürmet etmeye mecbur imiş gibi mağrurane der ki: “Bana en yukarı iskemleyi vermeli.” O hırs ile girer, gözünü yukarı mevkilere diker, onlara gitmek ister. Fakat divanhane sahibi onu geri döndürüp aşağı oturtur. Ona teşekkür lâzımken, teşekkürü bedel kalbinden kızıyor.

Teşekkür değil, bilakis hane sahibini tenkid ediyor. Hane sahibi de ondan istiskal ediyor. Birinci adam mütevaziane giriyor; en aşağıdaki iskemleye oturmak istiyor. Onun o kanaati, divanhane sahibinin hoşuna gidiyor. “Daha yukarı iskemleye buyurun.” der. O da gittikçe teşekküratını ziyadeleştirir, memnuniyeti tezayüd eder.

İşte dünya bir divanhane-i Rahman’dır. Zemin yüzü, bir sofrayı rahmettir. Derecat-ı erzak ve meratib-i nimet dahi, iskemleler hükmündedir.

Hem en cüz’î işlerde de herkes hırsın sû’-i tesirini hissedebilir.

Meselâ: İki dilenci bir şey istedikleri vakit, hırs ile ilhah eden dilenciden istiskal edip vermemek; diğer sâkin dilenciye merhamet edip vermek, herkes kalbinde hisseder. Hem meselâ: Gecede uykun kaçmış, sen yatmak istesen, lâkayd kalsan uykun gelebilir. Eğer hırs ile uyku istesen: “Aman yatayım, aman yatayım.” dersen, bütün bütün uykunu kaçırsın. Hem meselâ: Mühim bir netice için birisini hırs ile beklersin; “Aman gelmedi, aman gelmedi.” deyip en nihayet hırs senin sabrını tüketip kalkar gidersin; bir dakika sonra o adam gelir; fakat beklediğin o mühim netice bozulur.

Şu hâdisatın sırrı şudur ki: Nasılki bir ekmeğin vücudu, tarla, harman, değirmen, fırına terettüb eder. Öyle de: Tertib-i eşyada bir teenni-i hikmet vardır. Hırs sebebiyle teenni ile hareket etmediği için,

o tertibli eşyadaki manevî basamakları mûraat etmez; ya atlar düşer veyahut bir basamağı noksan bırakır; maksada çıkamaz.

İşte ey derd-i maişetle sersem olmuş ve hırs-ı dünya ile sarhoş olmuş kardeşler! Hırs bu kadar muzır ve belalı bir şey olduğu halde, nasıl hırs yolunda her zilleti irtikâb ve haram helâl demeyip her malı kabul ve hayat-ı uhreviyeye lâzım çok şeyleri feda ediyorsunuz? Hattâ erkân-ı İslâmiyenin mühim bir rüknü olan zekatı, hırs yolunda terk ediyorsunuz? Halbuki zekat, her şahıs için sebeb-i bereket ve dâfi-i beliyattır. Zekatı vermeyenin herhalde elinden zekat kadar bir mal çıkacak; ya lüzumsuz yerlere verecektir, ya bir musibet gelip alacaktır.

Hakikatlı bir rü'ya-yı hayaliyede, Birinci Harb-i Umumî'nin beşinci senesinde, bir acib rü'yada benden soruldu:

“Müslümanlara gelen bu açlık, bu zayıat-ı mâliye ve meşakkat-i bedeniye nedendir?”

Rü'yada demiştim:

“Cenab-ı Hak, bir kısım maldan onda bir ⁷(Haşiye-1) veya bir kısım maldan kırkta bir ⁸(Haşiye-2) kendi verdiği malından birisini bizden istedi; tâ bize fukaraların dualarını kazandırsın ve kin ve hasedlerini men'etsin. Biz hırsımız için tama'kârlık edip vermedik. Cenab-ı Hak müterakim zekatını, kırkta otuz, onda sekizini aldı. Hem her senede yalnız bir ayda yetmiş hikmetli bir açlık bizden istedi. Biz nefsimize acıdık, muvakkat ve lezzetli bir açlığı çekmedik. Cenab-ı Hak ceza olarak yetmiş cihetle belalı bir nevi orucu beş sene cebren bize tutturdu. Hem yirmidört saatte bir tek saati, hoş ve ulvî, nuranî ve faideli bir nevi talimat-ı Rabbaniyeyi bizden istedi. Biz tenbellik edip, o namazı ve niyazı yerine getirmedi. O tek saati diğer saatlere katarak zayı' ettik. Cenab-ı Hak onun keffareti olarak, beş sene talim ve talimat ve koşturmakla bize bir nevi namaz kıldırıldı.” demiştim.

Sonra ayıldım, düşündüm, anladım ki; o rü'ya-yı hayaliyede pek mühim bir hakikat vardır. Yirmibeşinci Söz'de, medeniyetle hükm-ü Kur'anı müvazene bahsinde isbat ve beyan edildiği üzere; beşerin hayat-ı içtimaîsinde bütün ahlâksızlığın ve bütün ihtilalatın menşe'i iki kelimedir:

Birisi: “Ben tok olduktan sonra, başkası açlıktan ölse bana ne?”

İkincisi: “Sen çalış, ben yiyeyim.”

Bu iki kelimeyi de idame eden, cereyan-ı riba ve terk-i zekattır. Bu iki müdhiş maraz-ı içtimaîyi tedavi edecek tek çare, zekatın bir düstur-u umumî suretinde icrasıyla, vücut-u zekat ve hurmet-i ribadır. Hem değil yalnız eşhasta ve hususî cemaatlerde, belki umum nev'-i beşerin saadet-i hayatı için en mühim bir rükün belki devam-ı hayat-ı insaniye için en mühim bir direk, zekattır. Çünkü beşerde, havas ve avam iki tabaka var. Havastan avama merhamet ve ihsan ve avamdan havassa karşı hürmet ve itaatı temin edecek, zekattır. Yoksa yukarıdan avamın başına zulüm ve tahakküm iner, avamdan zenginlere karşı kin ve isyan çıkar. İki tabaka-i beşer daimî bir mücadele-i maneviyede, bir keşmekeş-i ihtilafta bulunur. Gele gele tâ Rusya'da olduğu gibi, sa'y ve sermaye mücadelesi suretinde boğuşmaya başlar.

Ey ehl-i kerem ve vicdan ve ey ehl-i sehavet ve ihsan!

İhsanlar zekat namına olmazsa, üç zararı var. Bazan da faidesiz gider. Çünkü Allah namına vermediğin için, manen minnet ediyorsun; bîçare fakiri minnet esareti altında bırakıyorsun. Hem makbul olan duasından mahrum kalıyorsun. Hem hakikaten Cenab-ı Hakk'ın malını ibadına vermek için bir tevziat memuru olduğun halde, kendini sahib-i mal zannedip bir küfran-ı nimet ediyorsun. Eğer zekat namına versen; Cenab-ı Hak namına verdiğin için bir sevab kazanıyorsun, bir şükran-ı nimet gösteriyorsun. O muhtaç adam dahi sana tabasbus etmeğe mecbur olmadığı için, izzet-i nefsi kırılmaz ve duası senin hakkında makbul olur. Evet zekat kadar, belki daha ziyade nafile ve ihsan, yahut sair suretlerde verip riya ve şöhret gibi, minnet ve tezlil gibi zararları kazanmak nerede? Zekat namına o iyilikleri yapıp, hem farzı eda etmek, hem sevabı, hem ihlası, hem makbul bir duayı kazanmak nerede?

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ
اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ الَّذِي قَالَ الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ
الْمَرْصُوصِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا وَقَالَ الْقَبَائِعَةُ كَثُرَ لَا يَفْتَى وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ
أَجْمَعِينَ آمِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

* * *

Elhüccetüzzehra'nın İkinci Makamı'ndan

Yedinci, Sekizinci Delil: وَالْأَجَالُ الْمُعَيَّنَةُ وَالْأَرْزَاقُ الْمُقَدَّرَةُ dir. Yani: Ehemmiyetli bir hikmet için, zahir nazarda mübhem ve gayr-ı muayyen tevehhüm edilen eceller ve rızıklar, ibham perdesi altında kaza ve kader-i ezelînin defterinde mukadderat-ı hayatiye sahifesinde her zîhayatın eceli mukadder ve muayyendir; tekaddüm, teahhur etmez. Ve her zîruhun rızkı tayin ve tahsis edilip kaza ve kader levhasında yazıldığına hadsiz deliller var. Meselâ: Koca bir ağacın ölmesi, onun bir nevi ruhu olan çekirdeğini onun yerinde vazife görmek için bırakması, bir Alîm-i Hafîz'in hikmetli kanunuyla olması ve bir yavrunun rızkı olan süt memelerden gelmesi ve kan ve fışkı içinden çıkıp hiç bulaşmadan safi, temiz olarak ağzına akması, tesadüf ihtimalini kat'î bir surette red ve bir Rezzak-ı Alîm-i Rahîm'in şefkatli düsturuyla olduğunu gayet kat'î gösteriyor. Bu iki cüz'î misale bütün zîhayat, zîruh kıyas edilsin.

Demek hakikatta hem ecel muayyen ve mukadderdir, hem rızık herkese göre bir taayyün içinde mukadderat defterinde kaydedilmiştir. Fakat gayet mühim bir hikmet için hem ecel, hem rızık perde-i gaybda ve mübhem ve gayr-ı muayyen ve zahiren tesadüfe bağlı gibi görünüyor. Eğer ecel güneşin gurubu gibi muayyen olsa idi; yarı ömür gaflet-i mutlakada ve âhirete çalışmamakla zayi' olup, yarı ömürden sonra her gün ölüm darağacı tarafına bir ayak atmak gibi dehşetli bir korku alıp eceldeki musibet yüz derece ziyadeleşmesi sırrıyla, başa gelen musibetler ve hattâ dünyanın eceli olan kıyamet perde-i gaybda merhameten bırakılmış. Rızık ise; hayattan sonra nimetlerin en büyük bir hazinesi ve şükür ve hamdin en zengin bir menbaı ve ubudiyet ve dua ve ricaların en cem'iyetli bir madeni olmasından, suret-i zahirede mübhem ve tesadüfe bağlı gibi gösterilmiş. Tâ her vakit Rezzak-ı Kerim'in dergâhına iltica ve rica ve yalvarmak ve hamd ve şükür şefaatiyle rızık istemek kapısı kapanmasın. Yoksa muayyen olsa idi, mahiyeti bütün bütün değişecekti. Şâkirane, minnetdarane ricalar, dualar, belki mütezellilane ubudiyet kapıları kapanırdı.

(Âyet-ül Kübra'dan)

Dördüncü Hakikat olan Otuzüçüncü Mertebe: “Rahîmiyet ve rezzakîyet hakikatı”dır. Yani umum zemin yüzünde ve içinde ve havasında ve denizinde bütün zîhayatın ve bilhâssa zîruhun ve bilhâssa âciz ve zaîflerin ve bilhâssa yavruların; hem maddî ve midevî, hem manevî bütün rızıklarını, şefkatkârane, kuru ve basit bir topraktan ve camid ve kemik gibi kuru odun parçalarından yapılan ve bilhâssa en latifi kan ve fışkı ortasından gelen ve bir dirhem kemik gibi bir tek çekirdekten yapılan binlerle okka taamların, vakti-vaktine mukannen bir surette hiçbirini unutmuyarak ve şaşırmayarak gözümüz önünde - bir dest-i gaybî tarafından- verilmesi hakikatıdır.

Evet **إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ** âyeti, iaşeyi ve infakı Cenab-ı Hak’a tahsis edip hasrettiği gibi,

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ âyeti dahi, bütün insanların ve hayvanların rızıklarını taahhüd ve tekeffül-ü Rabbanî altına aldığı; hem **وَكَايِنُ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ** âyeti de, rızık tedarik edemeyen, âciz ve iktidarsız olan zaîf bîçarelerin rızıklarını umulmadık yerden, belki gaybdan, belki hiçten, meselâ denizin dibindeki böceklerle hiçten ve bütün yavrulara umulmadık yerlerden ve bütün hayvanlara her baharda âdeta sırf gaybdan infaklarını bilfiil tekeffül ederek bilmüşahede vermekle; esbabperest insanlara dahi, esbab perdesi altında yine o veriyor diye isbat ve ilân ettiği gibi; pek çok âyât-ı Kur’aniye ve hadsiz şevahid-i kevnîye, bil’ittifak herbir zîhayatın bir tek Rezzak-ı Zülcelal’in rahîmiyeti ile beslendiklerini gösteriyorlar.

Evet, bir nevi rızık isteyen ağaçlar iktidarsız ve ihtiyarsız olduklarından, onlar yerlerinde mütevekkilane dururken rızıkları onlara koşup gelmesi ve âciz yavruların nafakaları hayret-nümun tulumbacıklardan ağızlarına akması ve o yavrulara bir parça iktidar ve azıcık bir ihtiyar gelmesiyle süt kesilmesi, hususan insan yavrularına analarının şefkatleri yardımcı verilmesi, bedahetle isbat eder ki; helâl rızık, iktidar ve ihtiyar ile mütenasiben değildir.. belki, tevekkül veren za’f ve acze nisbeten geliyor.

Ekseriyetçe sebep-i hüsrân olan hırsı tahrik eden iktidar ve ihtiyar ve zekâvet, bir kısım büyük ediblerde o edibleri bir nevi dilencilığe kadar sevkettiği gibi; zekâvetsiz, kaba çok âmi adamların tevekkülvari iktidarsızlıkları dahi onları zenginliğe îsal etmesi ve

كَمْ عَالِمٍ عَالِمٍ أَعْيَتْ مَذَاهِبُهُ وَ جَاهِلٍ جَاهِلٍ تَلْقَاهُ مَرْزُوقًا

darb-ı meselî olması isbat eder ki: Rızk-ı helâl iktidar ve ihtiyar kuvvetiyle kazanılmaz, buldurulmaz. Belki çalışmasını ve sa'yini kabul eden bir merhamet tarafından verilir ve ihtiyacına acıyan bir şefkat canibinden ihsan edilir. Fakat, rızık ikidir:

Biri: Yaşamak için hakikî ve fitrî rızıktır ki; taahhüd-ü Rabbanî altındadır. Hattâ o kadar muntazamdır ki; bedende yağ ve saire suretinde iddihar olunan fitrî rızık, hiç olmazsa yirmi günden ziyade bir şey yemeden yaşatır, hayatını idame eder. Demek yirmi-otuz günden evvel ve bedende müddehar olan fitrî rızık bitmeden zahiren açlıktan vefat edenler rıziksızlıktan değil, belki sû'-i itiyaddan ve terk-i âdetten neş'et eden bir hastalıktan vefat ederler.

İkinci kısım rızık: İtiyad, israf ve sû'-i istimalât ile tiryaki olup zaruret hükmüne geçen mecazî ve sun'î rızıktır. Bu kısım ise; taahhüd-ü Rabbanî altında değil, belki ihsana tâbî'dir. Kâh verir, kâh vermez.

Bu ikinci rızıkta, bahtiyar odur ki; medar-ı saadet ve lezzet olan iktisad ve kanaatla sa'y-i helâli, bir nevi ibadet ve rızık için bir fiilî dua bilerek müteşekkiraneye ve minnetdarane o ihsanı kabul edip hayatını saadetkârane geçirir.

Ve bedbaht odur ki; medar-ı şekavet ve hasaret ve elem olan israf ve hırs ile sa'y-i helâli bırakarak, her kapıya başvurup, tenbelkârane ve zalimane ve müştekiyane hayatını geçirir, belki öldürür.

Nasılki mide bir rızık ister; öyle de, kalb ve ruh ve akıl ve göz ve kulak ve ağız gibi insanın latifeleri ve duyguları dahi Rezzak-ı Rahîm'den rızıklarını isterler ve müteşekkiraneye alırlar. Her birisine ayrı ayrı ve onlara lâyük ve onları memnun ve mütelezziz eden rızıkları, hazine-i rahmetten ihsan edilir. Belki Rezzak-ı Rahîm, onlara daha geniş rızık vermek için göz ve kulak, kalb ve hayal ve akıl gibi o latifelerin her birisini, hazine-i rahmetinin birer anahtarı hükmünde yaratmış. Meselâ: Göz, kâinat yüzündeki hüsn ve cemal gibi

kıymetdar cevher hazinelerinin bir anahtarı olduğu misillü, ötekiler dahi (herbiri) birer âlemin anahtarı olur; iman ile istifade eder.

* * *

Ey israfılı, iktisadsız.. ey zulümlü, adaletsiz.. ey kirli, nezafetsiz bedbaht insan! Bütün kâinatın ve bütün mevcudatın düstur-u hareketi olan iktisad ve nezafet ve adaleti yapmadığından, umum mevcudata muhalefetinle, manen onların nefretlerine ve hiddetlerine mazhar oluyorsun. Neye dayanıyorsun ki; umum mevcudatı zulmünle, mizansızlığıyla, israfıyla, nezafetsizliğiyle kızdırıyorsun?

Evet İsm-i Hakîm'in cilve-i a'zamından olan hikmet-i âmme-i kâinat, iktisad ve israfsızlık üzerinde hareket ediyor; iktisadı emrediyor.

* * *

Üstadımız Bedüzzaman Said Nursî Hazretlerinin iktisad, kanaat, israf mevzuunda, bir mektubda beyan eylediği bir hakikattır.

Sen eskiden şarktaki bedevi aşairde seyahat ettiğin vakit, onları medeniyet ve terakkiyata çok teşvik ediyordun. Neden, kırk seneye yakındır, medeniyet-i hazıradan “mimsiz” diyerek hayat-ı içtimaiyeden çekildin, inzivaya sokuldun?

Elcevab: Medeniyet-i hazıra-i garbiye, semavî kanun-u esasîlere muhalif olarak hareket ettiği için seyyiatı hasenatına; hataları, zararları, faidelerine racih geldi. Medeniyetteki maksud-u hakikî olan istirahat-ı umumiye ve saadet-i hayat-ı dünyeviye bozuldu. İktisad, kanaat yerine israf ve sefahet ve sa'y ve hizmet yerine tenbellik ve istirahat meyli galebe çaldığından, bîçare beşeri hem gayet fakir, hem gayet tenbel eyledi. Semavî Kur'anın kanun-u esasîsi **كُلُوا * مَا سَعَى** لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى * ferman-ı esasîsiyle: “Beşerin saadet-i hayatiyesi, iktisad ve sa'ye gayrette olduğunu ve onunla beşerin havas ve avam

tabakası birbiriyle barışabilir.” diye Risale-i Nur bu esası izaha binaen kısa bir-iki nükte söyleyeceğim:

Birincisi: Bedevilikte beşer üç-dört şeye muhtaç oluyordu. O üç-dört hacatını tedarik etmeyen on adedde ancak ikisi idi. Şimdiki garb medeniyet-i zalime-i hazırası sû’-i istimalât ve israfat ve hevesatı tehyic ve havaic-i gayr-ı zaruriyeyi, zarurî hacatlar hükmüne getirip görenek ve tiryakilik cihetiyle şimdiki o medenî insanın tam muhtaç olduğu dört hacatı yerine, yirmi şeye bu zamanda muhtaç oluyor. O yirmi hacatı tam helâl bir tarzda tedarik edecek, yirmiden ancak ikisi olabilir. Onsekizi muhtaç hükmünde kalır. Demek bu medeniyet-i hazıra insanı çok fakir ediyor. O ihtiyaç cihetinde beşeri zulme, başka haram kazanmaya sevk etmiş. Bîçare avam ve havas tabakasını daima mübarezeyle teşvik etmiş. Kur’an’ın kanun-u esasîsi olan “vücub-u zekat, hurmet-i riba” vasıtasıyla avamın havassa karşı itaatini ve havassın avama karşı şefkatini temin eden o kudsî kanunu bırakıp burjuvaları zulme, fukaraları isyana sevk etmeye mecbur etmiş. İstirahat-ı beşeriyeyi zîr ü zeber etti!

İkinci Nükte: Bu medeniyet-i hazıranın hârikaları, beşere birer nimet-i Rabbaniye olmasından, hakikî bir şükür ve menfaat-ı beşerde istimali iktiza ettiği halde, şimdi görüyoruz ki: Ehemmiyetli bir kısım insanı tenbelliğe ve sefahete ve sa’y-i ve çalışmayı bırakıp istirahat içinde hevesatı dinlemek meylini verdiği için sa’yin şevkini kırıyor. Ve kanaatsizlik ve iktisadsızlık yoluyla sefahete, israfa, zulme, harama sevk ediyor. Meselâ: Risale-i Nur’daki “Nur Anahtarı”nın dediği gibi: Radyo büyük bir nimet iken, maslahat-ı beşeriyeye sarf edilmek ile bir manevî şükür iktiza ettiği halde, beşte dördü hevesata, lüzumsuz malayani şeylere sarf edildiğinden; tenbelliğe, radyo dinlemekle heveslenmeye sevk edip, sa’yin şevkini kırıyor. Vazife-i hakikiyesini bırakıyor. Hattâ çok menfaatli olan bir kısım hârîka vesait, sa’y ve amel ve hakikî maslahat-ı ihtiyac-ı beşeriyeye istimali lâzım gelirken, ben kendim gördüm; ondan bir-ikisi zarurî ihtiyacata sarfedilmeye mukabil, ondan sekizi keyf, hevesat, tenezzüh, tenbelliğe mecbur ediyor. Bu iki cüz’î misale binler misaller var.

Elhasıl: Medeniyet-i garbiye-i hazıra, semavî dinleri tam dinlemediği için, beşeri hem fakir edip ihtiyacatı ziyadeleştirmiş. İktisad ve kanaat esasını bozup, israf ve hırs ve tama’ı

ziyadeleştirmeye, zulüm ve harama yol açmış. Hem beşeri vesait-i sefahete teşvik etmekle o bîçare muhtaç beşeri tam tenbelliğe atmış. Sa'y ve amelin şevkini kırıyor. Hevesata, sefahete sevk edip ömrünü faidesiz zayi' ediyor. Hem o muhtaç ve tenbelleşmiş beşeri hasta etmiş. Sû'-i istimal ve israfat ile yüz nevi hastalığın sirayetine, intişarına vesile olmuş.

* * *

Şükür Risalesi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan, tekrar ile * أَقْلًا يَشْكُرُونَ * أَقْلًا يَشْكُرُونَ * لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ * بَلِ اللَّهُ قَاعْبُدُ وَ كُنْ مِنْ وَسْتَجْزِي الشَّاكِرِينَ * gibi âyetlerle gösteriyor ki: Hâlık-ı Rahman'ın ibadından istediği en mühim iş, şükürdür. Furkan-ı Hakîm'de gayet ehemmiyetle şükre davet eder. Ve şükür etmemekliği, nimetleri tekzib ve inkâr suretinde gösterip رَبَّكُمَا تُكَذِّبَانِ fermanıyla, Sure-i Rahman'da şiddetli ve dehşetli bir surette otuzbir defa şu âyetle tehdid ediyor. Şükürsüzlüğün, bir tekzib ve inkâr olduğunu gösteriyor.

Evet Kur'an-ı Hakîm nasilki şükürü netice-i hilkat gösteriyor; öyle de Kur'an-ı Kebir olan şu kâinat dahi gösteriyor ki: Netice-i hilkat-i âlemin en mühimmi, şükürdür. Çünkü kâinata dikkat edilse görünüyor ki: Kâinatın teşkilâtı şükürü intac edecek bir surette herbir şey, bir derece şükre bakıyor ve ona müteveccih oluyor. Güya şu şecere-i hilkatın en mühim meyvesi, şükürdür. Ve şu kâinat fabrikasının çıkardığı mahsulâtın en a'lâsı, şükürdür. Çünkü hilkat-i âlemde görüyoruz ki; mevcudat-ı âlem bir daire tarzında teşkil edilip, içinde nokta-i merkeziye olarak hayat hakedilmiş. Bütün mevcudat hayata bakar, hayata hizmet eder, hayatın levazımâtını yetiştirir. Demek kâinatı halkeden zât, ondan o hayatı intihab ediyor.

Sonra görüyoruz ki; zîhayat âlemlerini bir daire suretinde icad edip, insanı nokta-i merkeziyede bırakıyor. Âdeta zîhayatlardan maksud olan gayeler onda temerküz ediyor; bütün zîhayatı onun etrafına toplayıp, ona hizmetkâr ve müsahhar ediyor, onu onlara hâkim ediyor. Demek Hâlık-ı Zülcelal, zîhayatlar içinde insanı intihab ediyor, âlemde onu irade ve ihtiyar ediyor.

Sonra görüyoruz ki; âlem-i insaniyet de, belki hayvan âlemi de bir daire hükmünde teşkil olunuyor ve nokta-i merkeziyede rızık vaz'edilmiş. Bütün nev'-i insanı ve hattâ hayvanatı rızka âdetâ taaşşuk ettirip, onları umumen rızka hâdim ve müsahhar etmiş. Onlara hükmeden rızıktır. Rızkı da o kadar geniş ve zengin bir hazine yapmış ki, hadsiz nimetleri câmi'dir. Hattâ rızkın çok enva'ından yalnız bir nev'inin tatlarını tanımak için, lisanda kuvve-i zaika namında bir cihaz ile, mat'umat adedince manevî ince ince mizancıklar konulmuştur. Demek kâinat içinde en acib, en zengin, en garib, en şirin, en câmi', en bedî' hakikat rızıktadır.

Şimdi görüyoruz ki: Herşey nasılkı rızkın etrafında toplanmış, ona bakıyor; öyle de rızık dahi bütün enva'ıyla manen ve maddeten, halen ve kâlen şükür ile kaimdir, şükür ile oluyor, şükrü yetiştiriyor, şükrü gösteriyor. Çünkü rızka iştiha ve iştiyak, bir nevi şükr-ü fıtrîdir. Ve telezzüz ve zevk dahi gayr-ı şuurî bir şükürdür ki, bütün hayvanatta bu şükür vardır. Yalnız insan, dalalet ve küfür ile o fıtrî şükrün mahiyetini değiştiriyor; şükürden, şirke gidiyor.

Hem rızık olan nimetlerde gayet güzel süslü suretler, gayet güzel kokular, gayet güzel tatmaklar; şükrün davetçileridir, zîhayatı şevke davet eder ve şevk ile bir nevi istihsan ve ihtirama sevkeder, bir şükr-ü manevî ettirir. Ve zîşuurun nazarını dikkate celbeder, istihsana tergeb eder. Nimetleri onu ihtirama teşvik eder; onun ile kâlen ve fiilen şükre irşad eder ve şükür ettirir ve şükür içinde en âlî ve tatlı lezzeti ve zevki ona tattırır. Yani gösterir ki: Şu lezzetli rızık ve nimet, kısa ve muvakkat bir lezzet-i zahiriyesiyle beraber daimî, hakikî, hadsiz bir lezzeti ve zevki taşıyan iltifat-ı Rahmanîyi şükür ile kazandırır. Yani: Rahmet hazinelerinin Mâlik-i Keriminin hadsiz lezzetli olan iltifatını düşündürüp, şu dünyada dahi Cennet'in bâki bir zevkini manen tattırır. İşte rızık, şükür vasıtasıyla o kadar kıymetdar ve zengin bir hazine-i câmiaolduğu halde, şükürsüzlük ile nihayet derecede sukut eder.

Altıncı Söz'de beyan edildiği gibi: Lisandaki kuvve-i zaika Cenab-ı Hak hesabına, yani manevî vazife-i şükraniye ile rızka müteveccih olduğu vakit, o dildeki kuvve-i zaika, rahmet-i bînihaye-i İlahiyenin hadsiz matbahlarına şâkir bir müfettiş, hâmid bir nâzır-ı âlîkadr hükmündedir. Eğer nefis hesabına olsa, yani rızkı in'am edenin şükrünü düşünmeyerek müteveccih olsa; o dildeki kuvve-i zaika, bir

nâzır-ı âlîkadr makamından, batn fabrikasının yasakçısı ve mide tavlasının bir kapıcısı derecesine sukut eder. Nasıl rızkın şu hizmetkârı şükürsüzlük ile bu dereceye sukut eder, öyle de rızkın mahiyeti ve sair hademeleri dahi sukut ediyorlar. En yüksek makamdan, en edna makama inerler. Kâinat Hâlıkının hikmetine zıd ve muhalif bir vaziyete düşerler.

Şükürün mikyası; kanaattır ve iktisaddır ve rızadır ve memnuniyettir. Şükürsüzlüğün mizanı; hırstır ve israftır, hürmetsizliktir, haram helâl demeyip rastgeleni yemektir.

Evet hırs; şükürsüzlük olduğu gibi, hem sebep-i mahrumiyettir, hem vasıta-i zilletir. Hattâ hayat-ı içtimaiyeye sahip olan mübarek karınca dahi, güya hırs vasıtasıyla ayaklar altında kalmış ezilir. Çünkü kanaat etmeyip, senede birkaç tane buğday kâfi gelirken, elinden gelse binler taneyi toplar. Güya mübarek arı, kanaatından dolayı başlar üstünde uçar. Kanaat ettiğinden, balı insanlara emr-i İlahî ile ihsan eder, yedirir.

Evet Zât-ı Akdes'in alem-i zâtîsi ve en a'zamî ismi olan Lafzullah'tan sonra en a'zam ismi olan Rahman rızka bakar ve rızıktaki şükür ile ona yetişilir. Hem Rahman'ın en zahir manası Rezzak'tır.

Hem şükürün enva'ı var. O nevilerin en câmii ve fihriste-i umumiyesi, namazdır.

Hem şükür içinde, safi bir iman var, hâlis bir tevhid bulunur. Çünkü bir elmayı yiyen ve "Elhamdülillah" diyen adam, o şükür ile ilân eder ki: "O elma doğrudan doğruya dest-i kudretin yadigârı ve doğrudan doğruya hazine-i rahmetin hediyesidir." demesi ile ve itikad etmesi ile, her şey'i -cüz'î olsun, küllî olsun- onun dest-i kudretineteslim ediyor. Ve her şeyde rahmetin cilvesini bilir. Hakikî bir imanı ve hâlis bir tevhidi, şükür ile beyan ediyor.

İnsan-ı gafil, küfran-ı nimet ile ne derece hasarete düştüğünü, çok cihetlerden yalnız bir vechini söyleyeceğiz. Şöyle ki:

Lezzetli bir nimeti insan yese, eğer şükür etse; o yediği nimet o şükür vasıtasıyla bir nur olur, uhrevî bir meyve-i Cennet olur. Verdiği lezzet ile, Cenab-ı Hakk'ın iltifat-ı rahmetinin eseri olduğunu düşünmekle, büyük ve daimî bir lezzet ve zevk veriyor. Bu gibi manevî lübleri ve hülâsaları ve manevî maddeleri ulvî makamlara gönderip, maddî ve süflî (posa) ve kışrî, yani vazifesini bitiren ve lüzumsuz kalan

maddeleri füzulât olup aslına, yani anasına inkılab etmeğe gidiyor. Eğer şükür etmezse; o muvakkat lezzet, zeval ile bir elem ve teessüf bırakır ve kendisi dahi kazurat olur. Elmas mahiyetindeki nimet, kömüre kalbolur. Şükür ile, zâil rızıklar; daimî lezzetler, bâki meyveler verir. Şükürsüz nimet, en güzel bir suretten, çirkin bir surete döner. Çünkü o gafile görürüz rızkın akibeti, muvakkat bir lezzetten sonra füzulâttır.

Evet rızkın aşka lâayık bir sureti var; o da, şükür ile o suret görünür. Yoksa ehl-i gaflet ve dalaletin rızka aşkları bir hayvanlıktır. Daha buna göre kıyas et ki, ehl-i dalalet ve gaflet ne derece hasaret ediyorlar.

Enva'-ı zîhayat içinde en ziyade rızkın enva'ına muhtaç, insandır. Cenab-ı Hak insanı bütün esmasına câmi' bir âyine ve bütün rahmetinin hazinelerinin müddeharatını tartacak, tanıyacak cihazata mâlik bir mu'cize-i kudret ve bütün esmasının cîvelerinin ve san'atlarının inceliklerini mizana çekecek âletleri hâvi bir halife-i Arz suretinde halk etmiştir. Onun için hadsiz bir ihtiyaç verip, maddî ve manevî rızkın hadsiz enva'ına muhtaç etmiştir. İnsanı, bu câmiyyete göre en a'lâ bir mevki olan ahsen-i takvime çıkarmak vasıtası, şükürdür. Şükür olmazsa, esfel-i safilîne düşer; bir zulm-ü azîmi irtikâb eder.

Elhasıl: En a'lâ ve en yüksek tarîk olan tarîk-ı ubudiyet ve mahbubiyetin dört esassından en büyük esası şükürdür ki; o dört esas şöyle tabir edilmiş:

“Der tarîk-ı acz-mendî lâzım âmed çâr çîz:

Acz-i mutlak, fakr-ı mutlak, şevk-i mutlak, şükr-ü mutlak ey aziz...”

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الشَّاكِرِيْنَ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ
سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ
اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَامِدِيْنَ وَ عَلٰى اٰلِهٖ وَ
صَحْبِهٖ اَجْمَعِيْنَ اٰمِيْنَ
وَ اٰخِرُ دَعْوَاهُمْ اِنْ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ
* * *

Yirmidokuzuncu Lem'adan İkinci Bab

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ

(Bu İkinci Bab, “Elhamdülillah” hakkındadır.)

[İkinci Bab ile tabir edilen şu risalecikte “Elhamdülillah” cümlesini insanlara dedirten imanın sonsuz faide ve nurlarından, yalnız dokuz tane beyan edilecektir.]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Birinci Nokta: Evvelâ iki şey ihtar edilecektir:

1- Felsefe, her şeyi çirkin, korkunç gösteren siyah bir gözlüktür. İman ise, herşeyi güzel, ünsiyetli gösteren şeffaf, berrak, nuranî bir gözlüktür.

2- Bütün mahlukatla alâkadar ve herşeyle bir nevi alış-verişi olan ve kendisini abluka eden şeyler ile lafzan ve manen görüşmek, konuşmak, komşuluk etmeye hilkaten mecbur olan insanın sağ, sol, ön, arka, alt, üst olmak üzere altı ciheti vardır.

İnsan mezkûr iki gözlüğü gözüne takmakla, mezkûr cihetlerde bulunan mahlukatı, ahvali görebilir.

Sağ Cihet: Bu cihetten maksad, geçmiş zamandır. Binaenaleyh felsefe gözlüğüyle sağ cihete bakıldığı zaman, mazi ülkesinin kıyameti kopmuş, altı üstüne çevrilmiş, karanlıklı, korkunç büyük bir mezaristanı andıran bir şekilde görünecektir. Ve bu görünüşte insan pek büyük bir dehşete, vahşete, me'yusiyete maruz kaldığında şübhe yoktur. Fakat iman gözlüğüyle o cihete bakıldığı zaman, hakikaten o ülkenin altı üstüne çevrilmiş bir şekilde görünürse de, fakat can telefî yoktur. Mürettebatı, sâkinleri daha güzel, nuranî bir âleme nakledilmiş oldukları anlaşılıyor. Ve o kabirler, çukurlar da, nuranî bir âleme girmek için kazılan yeraltı tünelleri şeklinde telakki edilecektir. Demek imanın insanlara verdiği sürur, ferahlık, itminan, inşirah, binlerce “Elhamdülillah” dedirten bir nimettir.

Sol Cihet: Yani, gelecek zamana felsefe gözlüğüyle bakıldığı zaman; bizleri çürütecek, yılan ve akreplere yedirip imha edecek, zulümatlı, korkunç, büyük bir kabir şeklinde görünecektir.

Fakat iman gözlüğüyle bakılırsa Cenab-ı Hakk'ın Hâlık-ı Rahman-ı Rahîm'in insanlara ihzar ettiği çeşit çeşit nefis, leziz me'kûlât ve meşrubata zarf olan bir maide ve bir sofrâ-i Rahmanî şeklinde

görünecektir. Ve binlerce “Elhamdülillah” okutturarak tekrar ettirecektir.

Üst Cihet: Yani, semavat cihetine felsefe ile bakan bir adam, şu sonsuz boşlukta, milyarlarca yıldız ve kürelerin (at koşusu gibi veya askerî bir manevra gibi) yaptıkları pek sür’atli ve muhtelif hareketlerinden büyük bir dehşete, vahşete, korkuya maruz kalacaktır. Fakat imanlı bir adam baktığı vakit o garib, acib manevranın bir kumandanın emriyle nezareti altında yapıldığı gibi; semavat âlemini tezyin eden o yıldızların bize de ziyadar kandiller şeklinde olduklarını görecektir ve o atlar koşusunda korku, dehşet değil, ünsiyet ve muhabbet edecektir. Âlem-i semavatı şöylece tasvir eden iman nimetine elbette binlerce “Elhamdülillah” söylemek azdır.

Alt Cihet: Yani, arz âlemine felsefe gözüyle bakan insan; küre-i arzı başıboş, yularsız, şemsin etrafında serseri gezen bir hayvan gibi veya tahtaları kırık, kaptansız bir kayık gibi görür ve dehşete, telaşa düşer. Fakat iman ile bakarsa, arzın Rahmanî bir sefine olup, Allah’ın kumandası altında bütün me’kûlât, meşrubat, melbusatıyla beraber, nev’-i beşeri tenezzüh için şemsin etrafında gezdiren bir sefine şeklinde görür. Ve imandan neş’et eden şu büyük nimete büyük büyük “Elhamdülillah”ları söylemeğe başlar.

Ön Cihet: Felsefeci bir adam bu cihete bakarsa görür ki: Bütün canlı mahlukat -insan olsun, hayvan olsun- kabile be-kabile büyük bir sür’atle o cihete gidip kaybolurlar. Yani, ademe gider, yok olurlar. Kendisinin de o yolun yolcusu olduğunu bildiğinden, teessüründen çıldıracak bir hale gelir. Fakat iman nazarıyla bakan bir mü’min, insanların o cihete gidişleri, seyahatları adem âlemine değil, göçebeler gibi bir yayladan bir yaylaya bir intikaldir. Ve fâni menzilden bâki menzile, hizmet çiftliğinden ücret dairesine, zahmetler memleketinden rahmetler memleketine göç etmek olup, adem âlemine gitmek değil diye bu ciheti memnuniyetle karşılar. Fakat yol esnasında ölüm, kabir gibi görünen meşakkatler netice itibariyle saadetlerdir. Çünkü, nuranî âlemlere giden yol kabirden geçer ve en büyük saadetler büyük ve acı felâketlerin neticesidir. Meselâ: Hazret-i Yusuf, Mısır azizliği gibi bir saadete, ancak kardeşleri tarafından atıldığı kuyu ve Zeliha’nın iftirası üzerine konulduğu hapis yoluyla nâil olmuştur. Ve keza, rahm-i

maderden dünyaya gelen çocuk, mahud tünelde çektiği sıkıcı, ezici zahmet neticesinde dünya saadetine nâil oluyor.

Arka Cihet: Yani geride gelenlere felsefe nazarıyla bakılırsa; “Yahu bunlar nereden nereye gidiyorlar ve ne için dünya memleketine gelmişlerdir?” diye edilen suale bir cevap alınamadığından -tabîî- hayret ve tereddüd azabı içinde kalınır.

Fakat nur-u iman gözlüğüyle bakarsa, insanların kâinat sergisinde teşhir edilen garib acib kudretin mu’cizelerini görmek ve mütalaa etmek için Sultan-ı Ezelî tarafından gönderilmiş mütalaacı olduklarını anlar. Ve bunlar o mu’cizelerin derece-i kıymet ve azametine ve Sultan-ı Ezelî’nin azametine derece-i delaletlerine kesb-i vukuf ettikleri nisbetinde derece ve numara aldıktan sonra yine Sultan-ı Ezelî’nin memleketine dönüp gideceklerini anlar. Ve bu anlayış nimetini kendisine îras eden iman nimetine “Elhamdülillah” diyecektir.

İhtar: Mezkûr zulmetleri izale eden iman nimetine “Elhamdülillah” diye edilen hamd dahi bir nimet olduğundan, ona da bir hamd lâzımdır. Bu ikinci hamde de üçüncü bir hamd, üçüncüye de dördüncü bir hamd lâzımdır. وَهَلُمَّ جَرًّا Demek bir hamd-i vâhidden doğan hamdlerden ibaret gayr-ı mütenahî bir silsile-i hamdiye husule geliyor.

İkinci Nokta: Cihat-ı sitteyi tenvir eden iman nimetine de Elhamdülillah demesi lâzımdır. Çünkü, iman cihat-ı sittenin zulûmatını izale etmekle def’ul bela kabîlinden büyük bir nimet sayıldığı gibi -tabîî- o cihat-ı sitteyi tenvir ettiği cihetle de celb-ül menafi’ kabîlinden ikinci bir nimet sayılır. Binaenaleyh insan fıtrî bir medeniyete sahib olduğundan cihat-ı sittede bulunan mahlukatla alâkadar olur. Ve iman nimetiyle de, insanın bütün cihat-ı sitteden istifade edebilmesi imkânı vardır.

Binaenaleyh اٰيَتَمَّا تُولُوْا فَتَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ âyet-i kerimesinin sırrıyla, cihat-ı sitteden herhangi bir cihetle olursa insan tenevvür eder. Hattâ mü’min olan bir insanın dünyanın kuruluşundan sonuna kadar uzanan manevî bir ömrü vardır. Ve insanın bu manevî ömrü ezelden ebede uzanan bir hayatın nurundan meded ve yardım alır.

Ve keza cihat-ı sitteyi tenvir eden iman sayesinde insanın şu dar zaman ve mekânı geniş ve rahat bir âleme inkılab eder. Ve bu büyük âlem, bir insanın hanesi gibi olur. Ve mazi, müstakbel zamanları,

insanın ruhuna, kalbine bir zaman-ı hal hükmünde olur. Aralarında uzaklık kalkıyor.

Üçüncü Nokta: İmanın istinad ve istimdad noktalarını hâvi olmasından da Elhamdülillah demesini iktiza eder.

Evet nev'-i beşer, aczi ve düşmanların kesreti dolayısıyla dayanacak bir nokta-i istinada muhtaçtır ki, düşmanlarını def' için o noktaya iltica etsin. Ve keza kesret-i hacat ve şiddet-i fakr dolayısıyla da istimdad edecek bir nokta-i istimdada muhtaçtır ki, onun yardımıyla ihtiyaçlarını def'etsin.

Ey insan! Senin nokta-i istinadın ancak ve ancak Allah'a olan imandır. Ruhuna, vicdanına nokta-i istimdad ise ancak âhirete olan imandır. Binaenaleyh bu her iki noktadan haberi olmayan bir insanın kalbi, ruhu tevahhuş eder; vicdanı daima muazzeb olur. Lâkin birinci noktaya istinad ve ikincisinden de istimdad eden adam kalben ve ruhen pekçok zevk ve lezzetleri, ünsiyetleri hisseder ki; hem müteselli, hem vicdanı mutmain olur.

Dördüncü Nokta: İman nuru lezaiz-i meşruanın zevale başladıkları zaman hasıl olan elemeleri, emsalinin vürud ve gelmekte olduklarını göstermekle izale eder. Ve keza nimetlerin devam edip tenakus etmemesini, nimetlerin menbainı göstermekle temin eder.

Ve keza firak ve ayrılımların elemelerini teceddüd-ü emsalinin lezzetini göstermekle izale eder. Yani zeval düşüncesiyle bir lezzette çok elemeler olur ki, iman o elemeleri teceddüd-ü emsal ile ihtar ve izale eder. Maahâza lezzetlerin teceddüdünde de başka lezzetler vardır. Evet bir semerenin şeceresi olmasa, o semerede münhasır kalan lezzet, onun yemesiyle zâil olur ve zevali de mûcib-i teessür olur. Fakat o semerenin şeceresi maruf ise, o semerenin zevalinden elem hasıl olmuyor, çünkü yerine gelen var. Ve aynı zamanda, teceddüd haddizâtında bir lezzettir.

Ve keza ruh-u beşeri en ziyade sıkın, ayrılmalardan neş'et eden elemelerdir. Nur-u iman o elemeleri teceddüd-ü emsal ve tahaddüs-ü visal ümidiyle izale eder.

Beşinci Nokta: İnsan şu mevcudattan kendisine düşman ve ecnebi tevehhüm ettiği veya ölümler, yetimler gibi hayatsız, perişan vehmettiği şeyleri nur-u iman, ahabab ve kardeş sıfatıyla gösterir ve hayatdar tesbihhan (tesbih eden) şeklinde irae eder. Yani gaflet ile bakan adam,

âlemin mevcudatını düşman gibi muzır telakki ederek tevahhuş eder. Ve eşyayı ecnebler gibi görür. Çünkü dalalet nazarında mazi ve istikbal zamanlarındaki eşya arasında uhuvvet, kardeşlik rabıtası, bağlanışı yoktur. Ancak zaman-ı halde eşya arasında küçük, cüz'î bir alâka olur. Binaenaleyh ehl-i dalaletin yekdiğerine olan uhuvvetleri, binler senelik uzun bir zamanda bir dakika kadardır.

Ve keza iman nazarı bütün ecreamı hayatdar, birbirine ünsiyetli olduklarını görüyor. Ve her bir cirmin lisan-ı haliyle Hâlık'ının tesbihatını yapmakta olduğunu da gösteriyor. İşte bu itibarla bütün ecreamın kendilerine göre bir nevi hayat ve ruhları vardır. Binaenaleyh imanın şu görüşüne nazaran o ecreamda dehşet, vahşet yoktur. Ünsiyet ve muhabbet vardır.

Dalalet nazarı, matlublarını tahsil etmekten âciz olan insanların sahipsiz, hâmisiz olduklarını telakki eder ve hüzn, keder, aczlerinden dolayı ağlayan yetimler gibi zanneder. İman nazarı ise, canlı mahlukata, ağlar yetimler gibi değil, ancak mükellef memur, muvazzaf zâkir ve tesbihhan ibad sıfatıyla bakar.

Altıncı Nokta: Nur-u iman, dünya ve âhiret âlemlerini çeşit çeşit nimetlere zarf iki sofraya tasvir eder ki; mü'min olan kimse iman eliyle ve zahirî, bâtinî duygularıyla ve manevî, ruhî olan letaifiyle o sofralardan istifade ediyor. Dalalet nazarında ise, zevilhayatın daire-i istifadesi küçüldür, maddî lezzetlere münhasırdır.

İman nazarında, semavat ve arzı ihata eden bir daire kadar tevessü' eder. Evet bir mü'min, Güneş'i kendi hanesinin damında asılmış bir lüküs; kameri bir idare lâmbası addedebilir. Ve bu itibarla Şems, Kamer kendisine birer nimet olur. Binaenaleyh mü'min olan zâtın daire-i istifadesi semavattan daha geniş olur. Evet Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan وَ سَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ * وَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ âyetlerin belâgatıyla, imandan neş'et eden şu hârika ihsanlara, in'amlara işaret ediyor.

Yedinci Nokta: Nur-u iman ile bilinir ki: Allah'ın varlığı bütün nimetlerin fevkinde öyle büyük bir nimettir ki; sonsuz nimetlerin enva'ını, nihayetsiz ihsanların cinslerini, sayısız atıyyelerin sınıflarını hâvi bir menba ve bir kaynaktır. Binaenaleyh zerrat-ı âlemin adedince iman nimetine hamd ü sena etmek bir borçtur. Risale-i Nur'un

eczasında bir kısmına işaretler yapılmıştır. Maahâza iman-ı billahtan bahseden Risale-i Nur'un cüz'leri, bu nimetten perdeyi kaldırarak gösteriyor.

لِلّٰهِ الْحَمْدُ lââm-ı istiğrakla işaret ettiği umum hamdler ile hamdedilmesi lâzım olan nimetlerden birisi de, rahmaniyet nimetidir. Evet rahmaniyet, zevilhayattan rahmete mazhar olanların sayısınca nimetleri tazammun etmiştir. Çünkü bilhâssa insan, herbir zîhayatla alâkadardır. Bu itibarla insan her zîhayatın saadetiyle saidleşir ve elemleleriyle müteessir olur. Öyle ise herhangi bir ferdde bulunan bir nimet, arkadaşlarına da bir nimettir.

Ve keza vâlidelerin şefkatleriyle nimetlenen çocukların sayısınca nimetleri tazammun edip ona göre hamdlere, senalara kesb-i istihkak edenlerden birisi de rahîmiyettir. Evet annesiz aç bir çocuğun ağlamasından müteessir ve acıyan bir vicdan sahibi, elbette vâlidelerin çocuklarına olan şefkatlerinden zevk alır, memnun ve mahzuz olur. İşte bu gibi zevkler birer nimettir, hamd ve şükür isterler.

Ve keza kâinatta mündemiç hikmetlerin bütün enva' u efradı adedince hamd ve şükürleri iktiza edenlerden birisi de hakîmiyettir. Zira insanın nefsi, rahmaniyetin cilveleriyle, kalbi de rahîmiyetin tecelliyatıyla nimetlendikleri gibi; insanın akli da hakîmiyetin letaifiyle zevk alır, telezzüz eder. İşte bu itibarla ağız dolusuyla "Elhamdülillah" söylemekle hamd ü senaları istilzam eder.

Ve keza esma-i hüsnadan "Vâris" isminin tecelliyatı adedince ve babalar gibi usûlün zevalinden sonra bâki kalan fûruatın sayısınca ve âlem-i âhiretin mevcudatı adedince ve uhrevî mükâfatları almağa medar olmak üzere hıfzedilen beşerin amelleri sayısınca, sadâsiyla şu fezayı dolduracak kadar büyük bir Elhamdülillah ile hamd edilecek hafîziyet nimetidir. Çünkü nimetin devamı, nimetin zâtından daha kıymetlidir. Lezzetin bekası, lezzetten daha lezizdir. Cennet'te devam, Cennet'in fevkindedir ve hâkeza... Binaenaleyh Cenab-ı Hakk'ın hafîziyeti tazammun ettiği nimetler, bütün kâinatta mevcut bütün nimetlerden daha çok ve daha üstündedir. Bu itibarla ağız dolusu ile bir Elhamdülillah ister. Şu zikredilen dört isme bâki kalan esma-i hüsnayı kıyas et ki; herbir isminde sonsuz nimetler bulunduğu için sonsuz hamdleri, şükürleri istilzam ederler.

Ve keza bütün nimet hazinelerini açmak salahiyetinde olan nimet-i imana vesile olan Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm dahi öyle büyük bir nimettir ki; nev'-i beşer ilel'ebed o zâtı (A.S.M.) medh ü sena etmeye borçludur. Ve keza maddî ve manevî bütün nimetlerin enva'ına fihriste ve kaynak olan İslâmiyet ve Kur'an nimeti de gayr-ı mütenahî hamdleri bil'istihkak istilzam eder.

Sekizinci Nokta: Öyle bir Allah'a hamdolsun ki, kâinat ile tabir edilen şu Kitab-ı Kebir ve onun tefsiri olan Kur'an-ı Azîmüştân'ın beyanına göre bütün bablarıyla fasılları ve bütün sahifeleriyle satırları ve bütün kelimatıyla harfleri, o Zât-ı Akdes'e -sıfât-ı cemaliye ve kemaliyesini izhar ile- hamd ü senahandır.

Şöyle ki: O kitab-ı kebirin her bir nakşı, küçük olsun büyük olsun (karınca kaderince) Vâhid ve Samed olan nakkaşının evsaf-ı celaliyesini izhar ile hamd ü senalar eder. Ve keza o kitabın herbir yazısı Rahman ve Rahîm olan kâtibinin evsaf-ı cemaliyesini göstermekle senahan oluyor. Ve keza o kitabın her bir nazmî kasidesi Kadîr, Alîm olan nâzımını takdis ile tahmid eyler. Ve keza, o kitabın bütün yazıları, noktaları, nakışları, esma-i hüsnanın tecelliyat ve cilverlerine ma'kes ve mazhar olmak cihetiyle o Zât-ı Akdes'i takdis, tahmid, temcid ile senahandır.

Dokuzuncu Nokta: ^{2(*)}

اَلْحَمْدُ مِنَ اللّٰهِ بِاللّٰهِ عَلٰى اللّٰهِ لِلّٰهِ

Said Nursî

* * *

BEŞİNCİ KELİME:

اَلْحَمْدُ وَ لَهُ Yani: Hamd ü sena, medih ve minnet ona mahsustur, ona lâyıktır. Demek nimetler onundur ve onun hazinesinden çıkar. Hazine ise, daimîdir. İşte şu kelime, şöyle müjde verip diyor ki: Ey insan! Nimetin zevalinden elem çekme. Çünkü rahmet hazinesi tükenmez. Ve lezzetin zevalini düşünüp, o elemden feryad etme. Çünkü o nimet

meyvesi, bir rahmet-i bînihayenin semeresidir. Ağacı bâki ise, meyve gitse de yerine gelen var. Nimetin lezzeti içinde, o lezzetten yüz derece daha ziyade lezzetli bir iltifat-ı rahmeti hamd ile düşünüp, lezzeti birden yüz derece yapabilirsin. Nasılki bir padişah-ı zîşanın sana hediye ettiği bir elma lezzeti içinde yüz belki bin elmanın lezzetinin fevkinde, bir iltifat-ı şahane lezzetini sana ihsas ve ihsan eder. Öyle de: **لَهُ الْحَمْدُ** kelimesiyle, yani hamd ve şükür ile, yani nimetten in'amı hissetmekle, yani Mün'imi tanımakla ve in'amını düşünmekle, yani onun rahmetinin iltifatını ve şefkatinin teveccühünü ve in'amının devamını düşünmekle; nimetten bin derece daha lezzetli, manevî bir lezzet kapısını sana açar.

* * *

İ'lem Eyyühel-Aziz! Cenab-ı Hak seni ademden vücuda ve vücudun pek çok eşkâl ve vaziyetlerinden en yükseği müslim sıfatıyla insan suretine getirmiştir. Mebde-i hareketin ile son aldığı suret arasında müteaddid vaziyetlerin, menzillerin ve etvar ve ahvalin herbirisi sana ait nimetler defterine kaydedilmiştir. Bu itibarla, senin geçirmiş olduğun zaman şeridine elmas gibi nimetler dizilmiş, tam bir gerdanlık veya nimetlerin enva'ına bir fihriste şeklini veriyor. Binaenaleyh geçirmiş olduğun vücudun her menzilinde ve vaziyetinde, etvarında, ahvalinde: “Nasıl bu nimete vâsıl oldun? Ne ile müstehak oldun? Ve şükründe bulundun mu?” diye suale çekileceksin. Çünkü vukua gelen haller suale tâbidir. Amma imkânda kalıp vukua gelmeyen şeyler suale tâbi değildir. Geçirmiş olduğun ahval, vukuattır. Gelecek ahvalin ademdir. Vücud mes'uldür, adem ise mes'ul değildir. Öyle ise, mazide şükrünü eda etmediğin nimetlerin şükrünü kaza etmek lâzımdır.

* * *

Evet bu hayatın gayesi ve neticesi hayat-ı ebediye olduğu gibi bir meyvesi de, hayatı veren Zât-ı Hayy ve Muhyî'ye karşı şükür ve ibadet ve hamd ve muhabbettir ki; bu şükür ve muhabbet ve hamd ve ibadet ise; hayatın meyvesi olduğu gibi, kâinatın gayesidir. Ve bundan anla ki; bu hayatın gayesini “rahatça yaşamak ve gafletli lezzetlenmek ve heveskârane nimetlenmektir” diyenler, gayet çirkin bir cehaletle; münkirane, belki de kâfirane, bu pek çok kıymetdar olan hayat

nimetini ve şuur hediyesini ve akıl ihsanını istihfaf ve tahkir edip,
dehşetli bir küfran-ı nimet ederler.

* * *

1)

(Haşıye): Yani, büyükçe bir çay kaşığı iledir. ↵

2)

(Haşıye): İktisadsızlık yüzünden müstehlikler çoğalır, müstahsiller azalır. Herkes gözünü hükûmet kapısına diker. O vakit hayat-ı içtimaiyenin medarı olan “san’at, ticaret, ziraat” tenakus eder. O millet de tedenni edip sukut eder, fakir düşer. ↵

3)

(Haşıye-1): İran'ın âdil padişahlarından Nuşirevan-ı Âdil'in veziri, akılca meşhur âlim olan Büzürücumhur'dan (Büzürg-Mihr) sormuşlar: "Neden ülema, ümera kapısında görünüyor da; ümera ülema kapısında görünmüyor. Halbuki ilim, emaretin fevkındedir?" Cevaben demiş ki: "Ülemanın ilminden, ümeranın cehlindendir." Yani; ümera, cehlinden ilmin kıymetini bilmiyorlar ki, ülemanın kapısına gidip ilmi arasınlar. Ülema ise; marifetlerinden mallarının kıymetini dahi bildikleri için ümera kapısında arıyorlar. İşte Büzürücumhur, ülemanın arasında fakr ve zilletlerine sebep olan zekâvetlerinin neticesi bulunan hırslarını zarif bir surette tevil ederek nazikane cevap vermiştir.

Hüsrev

4)

(Haşıye-2): Bunu teyid eden bir hâdis: Fransa'da ediblere, iyi dilencilik yaptıkları için dilencilik vesikası veriliyor.

Süleyman Rüşdü ↵

5)

(Haşıye): Evet, hangi müsrif ile görüşsen şekvalar işiteceksin. Ne kadar zengin olsa da, yine dili şekva edecektir. En fakir, fakat kanaatkâr bir adamla görüşsen; şükür işiteceksin. ←

6)

(Haşıye): Yani vücuda en muzır, dört beş saat fasıla vermeden yemek yemek veyahut telezzüz için mütenevvi yemekleri birbiri üstüne mideye doldurmaktır. ←

7)

(Haşıye-1): Yani her sene taze verdiği buğday gibi
mallardan onda bir. ←

8)

(Haşıye-2): Yani eskiden verdiği kırktan ki; her senede galiben ve lâakal ribh-i ticarî ve nesl-i hayvanî cihetiyle o kırktan taze olarak on aded verir. ↵

9)

(*): Bu gibi şifrelerin anahtarı bende yoktur ki açayım. Maahâza oruçlu bir kafa, ne o şifreleri açabilir ve ne o darbları yapabilir. Kusura bakmayınız. Bu kadarı da ancak yine müellifinin manevî yardımıyla ve Leyle-i Kadr'in bereketiyle ve Mevlâna'nın komşuluğundan istifade ile yapabildim.

Mütercim Abdülmecid Nursî